

Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme/İzleme Metni ve Etkinliklerinin Türkçe Öğretim Programı Doğrultusunda İncelenmesi

Investigation of Listening Texts and Activities in Turkish Textbooks in accordance with Turkish Curriculum

Oğuzhan Uzun^{1*}

Talat Aytan²

Suat Ugan³

* Sorumlu yazar

Corresponding author

¹Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

PhD Student, Yıldız Technical University, Turkey

oguzhan.uzunn1993@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4700-8360>

²Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University, Turkey

talataytan@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9778-8970>

³Prof. Dr., Trabzon Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Trabzon University, Turkey

ummagan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4020-6655>

Makale geliş tarihi / First received : 20.06.2022

Makale kabul tarihi / Accepted : 11.10.2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

1- Araştırmacılar çalışmaya aynı oranda katkı sağlamıştır.

2- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

3- Makalemizde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda Türkçe öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlerin görüşüne başvurulduğu için 27/07/2020 tarihli ve 36648235-605.01-E.9939260 sayılı "Araştırma İzni" alınmıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 03.10.2022 tarih 2022.10 nolu toplantı kararı ile makalenin etik onayı alınmıştır.

4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 20%

Atf bilgisi / Citation: Uzun, O., Aytan, T. & Ugan, S. (2022). Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme etkinliklerinin türkçe öğretim programı doğrultusunda incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 366-401.

ÖZ

Temel dil becerilerinin geliştirilmesi için ders kitaplarında dört temel dil becerisi ve dil bilgisine yönelik metin ve etkinlikler yer almaktadır. Söz konusu metin ve etkinlikler Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımları öğrencilere beceri olarak yansıtabilmek için hazırlanmaktadır. İlgili beceriler içerisinde dinlemenin yeri oldukça önemlidir. Diğer dil becerilerinin gelişimine doğrudan katkı sağlamaktadır. Bu sebeple ilgili çalışmada 2021-2022 eğitim öğretim yılında beşinci ve sekizinci sınıf düzeyinde Türkçe dersinde okutulan ders kitaplarının programda yer alan kazanımları yansıtma durumu ele alınmıştır. Nitel araştırma desenine göre tasarlanan çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Anıttepe Yayıncılık ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitapları inceleme nesnesi olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte 2021-2022 eğitim öğretim yılında Türkçe dersine giren öğretmenlerin konu ile ilgili görüşleri alınmıştır. İncelemeler sonucunda ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin programda yer alan kazanımları yansıtma noktasında yetersiz olduğu ve dinleme/izleme araçlarının niteliğinin iyileştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın son kısmında konu ile ilgili olarak öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler

Dinleme/izleme, öğretim programı, ders kitabı, metin, etkinlik

ABSTRACT

In order to develop basic language skills, textbooks include texts and activities for four basic language skills and grammar. The aforementioned texts and activities are prepared in order to reflect the achievements in the Turkish Language Curriculum to the students as skills. Listening is very important among related skills. It directly contributes to the development of other language skills. For this reason, in the related study, the reflection of the achievements in the program of the textbooks taught in the fifth and eighth grade level Turkish lessons in the 2021-2022 academic year is discussed. Document analysis was used in the study, which was designed according to the qualitative research design. Textbooks prepared by Anıttepe Publishing and the Ministry of National Education were considered as the object of study. In addition, the opinions of the teachers who took Turkish lessons in the 2021-2022 academic year were taken. As a result of the examinations, it was concluded that the texts and activities in the textbooks were insufficient in reflecting the achievements in the program and the quality of the listening/watching tools should be improved. In the last part of the study, suggestions are presented regarding the subject.

Keywords

Listening/watching, curriculum, textbook, text, activity

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde insanlar var olduğundan beri anlaşmanın en temel aracı olarak dil kullanılmaktadır. Dil; dinleme, okuma, konuşma ve yazma olmak üzere dört temel beceriden meydana gelmektedir. Bu becerilerden yazma ve konuşma, anlatma becerisi olarak değerlendirilirken okuma ve dinleme ise anlama becerileri altında ele alınmaktadır.

Okuryazarlık oranı düşük toplumların gelişim süreçleri dinlemeye bağlı olmaktadır. Zamanının büyük bir kısmını dinleme-izleme ile geçiren, bilgilenmesi bu etkinliklere bağlı olan bireylerin kendilerine yarayacak bilgileri en iyi şekilde süzüp alması için iyi bir dinleme becerisine sahip olmaları gerekmektedir. Gerek okullarda ve gerekse toplumun diğer katmanlarında dinleme etkinliklerinin büyük bir yekûn tutması bu becerinin önemini artırmıştır.

Dinleme becerisine yönelik olarak alan yazında birçok tanım bulunmaktadır. Johnson (1951, s. 58) dinleme için “sözlü iletişim sürecinde etkili anlama ve cevap verme yeteneği” tanımını yaparken Hampleman (1958, s. 49) dinlemeyi; “işitmeyi, anlamayı, anlaşılabilir bilgileri önceki bilgilerle bütünleştirmeyi ve cevap vermeyi içeren bir süreç” olarak ele almaktadır. Söz konusu iki tanım dinlemenin insan ilişkilerinde ne derece önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bunun yanında dinleme sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için gerekli olan anahtar kavramları da ortaya çıkarmaktadır. İşitme, anlamlandırma, dönüt bu kavramlardan birkaçıdır. Demirel (1999, s. 33), dinleme için “konuşan kişinin vermek istediği mesajı pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme süreci” tanımını yapmaktadır. İlgili tanımda bu kavramların öneminin bir kez daha ortaya konulduğu görülmektedir.

Dinleme becerisi, bireyin hayatı boyunca kullanacağı temel iletişim becerisidir. “Bireyin hitap ettiği kitle tarafından dinlenmesi için öncelikle dinleme becerisi konusunda bir hâkimiyeti olması gerekmektedir” (Lestari, 2021, s.174). Bireyin günlük yaşamında da durum bu yönde kendini göstermektedir. Yapılan araştırmalara göre %45`lik oranla bireyin günlük yaşamda en çok kullandığı dil becerisi “dinleme” olarak tespit edilmiştir (Wacker & Hawkins 1996, s. 14-15; Doğan, 2014, s. 264). İlgili tespit bireylerin okumak, yazmak ve konuşmaktan önce dinleme becerisine ihtiyaç duyduğunu gözler önüne sermektedir. “Sosyal hayatta konuşma, okuma ve yazma ne kadar önemli ise dinleme de o kadar önemli ve gerekli bir beceridir. Dinleme, bilgi edinmenin, öğrenmenin, anlamının başlıca yollarından biridir. İnsan evde, okulda, sokakta, çarşıda, pazarda dinleme faaliyeti ile iç içedir. Diğer taraftan, kültürel hayatımızın öyle yönleri vardır ki tek taraflı olarak dinleme ile ilgilidir. Radyo ve televizyon programlarının, tiyatroların, konferansların, konserlerin dinlenmesi ve seyredilmesi çağımız insanının vazgeçemeyeceği ihtiyaçları arasındadır.” (Özbay, 2005, s. 9).

Dinleme becerisinin günlük yaşam başta olmak üzere hayatın her alanında bu derece önemli bir konuma sahip olması özellikle eğitim alanında dinleme becerisi üzerinde daha çok durulmasını gerektirmektedir. Bunun için de öncelikle dinleme ve işitme becerisi arasındaki temel farklar bilinmelidir. İşitme, “İşitmek işi, duyma” (TDK, 2011, s. 1224), “havadaki titreşimlere yakın olduğunda ve titreşimler kulak zarına çarptığında oluşan, dikkat ve çaba olmaksızın meydana gelen bir süreçtir” (Cihangir, 2011, s. 24). İlgili tanımlarda da belirtildiği üzere, işitme eylemi sağlıklı bir bireyin çaba göstermeden gerçekleştirdiği bir eylemdir.

İşitme, dinleme sürecinin ilk aşamasıdır. Her bakma eylemi, devamında görme eylemini meydana getirmedeği gibi her işitme eylemi de devamında dinlemeyi meydana getirebilir.

Dinleme becerisi için duyu organının yanı sıra işitilen ses ile ilgili önceden geçirilmiş yaşantıların ve zihinsel unsurların da devreye girmesi gerekmektedir. Çünkü “Bilmenin tam oluşması için aynı zamanda o durumun yaşanması gerekmektedir” (Piaget, 1992; akt. Yalçın, 2012, s. 26). Dinleme sürecinin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi bilinçli bir dinleme eğitimi süreciyle mümkün olabilir.

Dinleme becerisinin bilinçli olarak geliştirilmesi için gerekli olan planlı eğitim okul çatısı altında verilmektedir. Ancak okullarda da dinleme becerisine yönelik olarak öğretmenlerin genel bakış açısı, “bu becerinin okul öncesi dönemde aile tarafından kazandırıldığı ve okulda ayrıca üstünde durmaya gerek görülmemesi” (Doğan, 2014, s. 15-16) tarzındadır. Bu sebeple dinleme ve konuşma becerisinden daha çok okuma ve yazma becerisinin geliştirilmesi için zaman harcanmaktadır. Sadece dinleme becerisi değil konuşma becerisi için de genel bakış açısı bu yöndedir. (Anderson, 1960, s. 94; Doğan, 2014, s. 15-16).

Dinleme becerisinin ilkokuldan itibaren sağlıklı bir şekilde öğrenci tarafından kullanıldığına emin olunması ve gerekli ölçme değerlendirme işlemleri yapılarak öğrencide var olan dinleme becerisinin durumunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu gerekliliğin en temel sebeplerinden biri, ilköğretim birinci kademede öğrencilerin okuma-yazma becerilerinin “ses temelli cümle öğretimi” yoluyla geliştirilmesidir. “Buna göre; öğretime seslerden başlanmakta, öğrenciler bilgilerini yapılandırıp sesleri birleştirerek anlamlı heceler oluşturmakta ve cümlelere ulaşılmaktadır” (Demirel & Şahinel, 2006, s. 64). Bu yöntemde öğrencilerin sesleri sağlıklı bir şekilde işitmeleri ve anlamlandırmaları gerekmektedir. Bu yönüyle dinleme ve konuşma becerisinin ihmal edilmemesi ve bu becerilere en az okuma, yazma kadar önem verilmesi gerekmektedir.

Dinleme eğitiminin sağlıklı bir şekilde okul çatısı altında yürütülmesi için kullanılan en temel kaynak Türkçe dersi öğretim programı ve bu program doğrultusunda hazırlanan Türkçe ders kitabıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren belirli aralıklarla yapılan düzenlemelerle birlikte Türkçe dersi öğretim programları sürekli olarak güncel tutulmaya ve çağın ihtiyaçlarına karşılık verebilecek duruma getirilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaokullar liselerle birlikte değerlendirildiği için “Lise Birinci Devre” olarak ele alınmıştır. “1924 te 2. Heyet-i İlmiye toplantısında ortaokullar bağımsız hale dönüştürülmüştür” (Özbay, 2000, s. 3). Söz konusu değişiklikten sonra 1929 yılında yürürlüğe giren Türkçe programının adı “orta mektep” olarak değiştirilmiştir. Burada yer alan “mektep” ibaresi zaman sonra “okul” ibaresine dönüşmüştür. Bu doğrultuda cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar ilköğretim ikinci kademede yürürlüğe giren Türkçe dersi öğretim programları şunlardır:

- 1924 (1340) Lise Birinci Devre Müfredat Programı,
- 1929 Orta Mektep Türkçe Programı,
- 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı,
- 1938 Ortaokul Türkçe Programı,
- 1949 Ortaokul Türkçe Programı,
- 1962 Ortaokul Türkçe Programı,

- 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Öğretim Programı,
- 1997 İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Dersi Öğretim Programı,
- 2006 İlköğretim Türkçe (6-8. Sınıf) Dersi Öğretim Programı,
- 2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı,
- 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı,
- 2018 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı.

Yapılan son değişikliklerle birlikte 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı hâlihazırda Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve resmî ilköğretim ikinci kademe kurumlarında kullanılmaya devam edilmektedir.

2019 Türkçe öğretim programında beşinci sınıf seviyesinde dinleme becerisine yönelik on iki kazanım, altıncı sınıf seviyesinde dinleme becerisine yönelik on iki kazanım, yedinci sınıf seviyesinde dinleme becerisine yönelik on dört kazanım, sekizinci sınıf seviyesinde ise dinleme becerisine yönelik on dört kazanım yer almaktadır. Söz konusu kazanımlar içerisinde beşinci ve altıncı sınıf seviyelerine bakıldığında herhangi bir farklılık görülmemektedir. İki sınıf seviyesinde de dinleme becerisine yönelik aynı kazanımlara yer verilmektedir. Söz konusu kazanımların sadece açıklamalarında farklılık bulunmaktadır. Örneğin, “T.5.1.10. Dinlediklerinin/ izlediklerinin içeriğini değerlendirir.” (MEB, 2019, s.35) kazanımının açıklamasında “a) Çizgi film vb. izletilerek örtülü anlamlar hakkında çıkarımda bulunulması sağlanır.” yer alırken “T.6.1.10. Dinlediklerinin/ izlediklerinin içeriğini değerlendirir” (MEB, 2019, s.35) kazanımının açıklamasında “a) Öğrencilere reklam filmleri dinletilerek/izletilerek bunlardaki mesajların ve örtülü anlamların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yaptırılır.” yer almaktadır. Bu noktada beşinci sınıf seviyesindeki öğrencinin çizgi filmlere yönlendirildiği görülürken altıncı sınıf öğrencisinin reklam filmlerini takip ederek gerekli değerlendirmeleri yapabileceğine dair açıklamaya yer verilmektedir.

Türkçe dersi öğretim programında yedinci sınıf ve sekizinci sınıflara ait kazanımlara bakıldığında dinleme becerisine yönelik on dört kazanıma yer verildiği görülmektedir. İlgili sınıf seviyelerinde kazanımlar açısından herhangi bir farklılık görülmemektedir. Kazanım açıklamalarına bakıldığında ise sınıf seviyelerine göre verilen açıklamalarda birtakım farklılıklar olduğu görülmektedir. Örneğin, “T.7.1.9. Dinlediklerinde/ izlediklerinde başvuru düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder” (MEB, 2019, s. 43) kazanımının açıklamasında “Düşünceyi geliştirme yollarından tanımlama, karşılaştırma ve benzetmenin belirlenmesi sağlanır.” yer alırken “T.8.1.12. Dinlediklerinde/ izlediklerinde başvuru düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.” (MEB, 2019, s. 47) kazanımının açıklamasında “Düşünceyi geliştirme yollarından örneklendirme, tanık gösterme ve sayısal verilerden yararlanma belirlenir.” yer almaktadır.

Türkçe ders kitaplarındaki her üniteye birer dinleme metnine ve bu metne bağlı olarak hazırlanan dinleme etkinliklerine yer verilmektedir. Söz konusu metinler ve bunlara bağlı etkinlikler, dinleme metninin işlenmesi için gerekli olarak sınıfta var olan ya da öğretmen tarafından temin edilen araç gereçlerle öğrencinin metni dinlemesi ve buna bağlı olarak etkinliklerde yer alan soruları cevaplaması sürecini içermektedir. Ayrıca dinleme ortamında dersin öğretmenin asıl kaynak olarak kullanacağı ders kitabında yer alan dinleme metinlerinin

ve dinleme metni etkinliklerinin Türkçe dersi öğretim programına ve dinleme sürecine uygun oluşu da oldukça önemlidir.

Ders kitaplarında yer alan dinleme metni ve etkinliklerinin temel amacı Türkçe öğretim programında sınıf seviyesine göre yer alan kazanımları öğrenciye yansıtacak potansiyeli taşımak ve öğrencilerde dinleme becerisinin bu doğrultuda gelişmesine aracı olmaktır. Bu sebeple ilgili etkinliklerin sınıf seviyesine uygun olması ve ilgili programdaki kazanımları yansıtması gerekmektedir. Aksi durumda programda yer alan kazanımların öğrencilerde beceri haline dönüştürülebilmesi güç bir hâl alır. Dersin temel kaynağı olan ders kitaplarının programda ilgili sınıf seviyesindeki kazanımları etkinlikler aracılığıyla öğrenciye yansıtma potansiyeline sahip olup olmadığının araştırılması gerekmektedir.

Alan yazında yapılan çalışmalara bakıldığında dinleme becerisinin gelişimini ölçmeye yönelik çalışmalar (Doğan, 2008; Karabacak, 2014; Bostancı & Ceran, 2015; Karatay & Uzun, 2019), öğretmen ve aday öğretmenleri kapsayan çalışmalar (Kurudayıoğlu & Kana, 2013; Ceyran & Erdem, 2016; Bayram, 2019), ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında dinleme becerisine yönelik çalışma (Kurudayıoğlu & Yaşar, 2014) ile dinleme becerisinin Türkçe öğretim programındaki yerini ele alan (Özbay & Melanlıoğlu, 2012; Yıldırım & Er, 2013) çalışmalar vardır. Yıldırım ve Er (2013) 'in çalışmasında ise sadece 8. Sınıf dinleme kazanımları ele alınmaktadır.

Bu noktadan hareketle bu çalışmada ele alınan problem cümlesi şudur: "Beşinci ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metni etkinliklerinin Türkçe öğretim programındaki kazanımları öğrencilere yansıtma durumu nedir?" Gerçekleştirilen bu çalışma ile ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin Türkçe öğretim programında yer alan kazanımları yansıtma durumu ortaya konulmuştur. Bununla beraber Türkçe öğretmenlerinin ilgili problem cümlesine yönelik görüşlerine başvurularak ortaya çıkan veriler araştırmanın verileriyle yorumlanarak bulgular halinde sunulmuştur. Bu yönüyle çalışma, ders kitabındaki etkinlikler aracılığıyla öğrenciye yansıtılmadığı düşünülen kazanımlara yönelik etkinlik hazırlamada araştırmacılara yol gösterici olacaktır.

1.1. Amaç

Araştırmamızın temel amacı ilköğretim ikinci kademe düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metni ve etkinliklerinin Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımları yansıtma durumlarını tespit etmektir. Bu bağlamda aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır:

- Beşinci ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/ izleme metinlerinde Türkçe öğretim programında var olan hangi dinleme yöntem ve tekniklerine başvurulmuştur?
- Beşinci ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/ izleme metinlerinde Türkçe öğretim programında var olan metin türlerinden hangileri kullanılmıştır?
- Beşinci ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/ izleme metni ve etkinlikleri Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019) 'ndaki hangi kazanım(lar)la ilgilidir?
- Türkçe öğretmenlerinin çalışmada ele alınan ders kitaplarında yer alan dinleme/ izleme metni etkinliklerinin niteliği hakkındaki görüşleri nelerdir?

- Türkçe öğretmenlerinin araştırmada ele alınan ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metni etkinliklerinin Türkçe dersi öğretim program ile uyumu hakkındaki görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Makalemizde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda Türkçe öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlerin görüşüne başvurulduğu için Millî Eğitim Bakanlığında 27/07/2020 tarihli ve 36648235-605.01-E.9939260 sayılı “Araştırma İzni” alınmıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan 03.10.2022 tarih 2022.10 nolu toplantı kararı ile makalenin etik onayı alınmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

İlgili çalışma nitel araştırma deseni üzerine temellendirilmiştir. Nitel araştırmalarda veriler gözlem, görüşme ve doküman analizi yoluyla elde edilebilir (Merriam, 2018, s. 23). Beşinci ve sekizinci Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metni ve etkinliklerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019) ile ne derece uyumlu olduğunu incelemek amacıyla söz konusu araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. İlgili yöntem, belgelerin içeriğini detaylı ve titiz bir şekilde analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir (Wach, 2013). Basılı ve elektronik materyaller olmak üzere belgelerin tamamını incelemek ve değerlendirmek için kullanılmaktadır. Anlam çıkarmak, bir konu hakkında yeni bir anlayış oluşturmak ve deneysel bilgi geliştirmek için de doküman analizine başvurulmaktadır (Corbin & Strauss, 2008). Yazılı belgelerin yanında görseller de doküman olarak kabul edilir. Reklamlar, davetiyeler, kılavuzlar, gazeteler, haritalar, sanat eserleri, senaryolar, raporlar, anket verileri, not defterleri, albümler vb. her doküman araştırmada kullanılmak üzere araştırmacıya katkı sağlamaktadır (Labuschagne, 2003). Elde edilen veriler bulgular bölümünde sergilenerek sonuç bölümünde tartışılmıştır. Ayrıca araştırmada 2021-2022 eğitim-öğretim yılında devlet ve özel okullar bünyesinde Türkçe dersi öğretmenlerinin görüşlerine başvurmak için ilgili öğretmenlere görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formuna katılan öğretmenlere ait bilgiler aşağıda detaylı olarak yer almaktadır.

2.2. İnceleme Nesnesi ve Çalışma Grubu

İlgili araştırmada 2021-2022 eğitim- öğretim yılında kullanılan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Anıttepe Yayıncılık), 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Millî Eğitim Bakanlığı) inceleme nesnesi olarak ele alınmıştır. Beşinci sınıf seviyesinin ortaokul için ilk kademe olması, sekizinci sınıf seviyesinin ise ortaokul için son kademe olması sebebiyle iki kademe arasında dinleme metni ve etkinlikleri açısından seviye farklılıklarının olup olmadığının gözlemlenmesi için söz konusu iki sınıf seviyesi ele alınmıştır. İncelemeden elde edilen veriler içerik analizi yoluyla incelenmiştir.

2.2.1. Cinsiyet Dağılımı

Görüşme formu uygulanan öğretmenlerin cinsiyet dağılımı aşağıdaki grafikte yer almaktadır:

Grafik 1. Cinsiyet Dağılımı

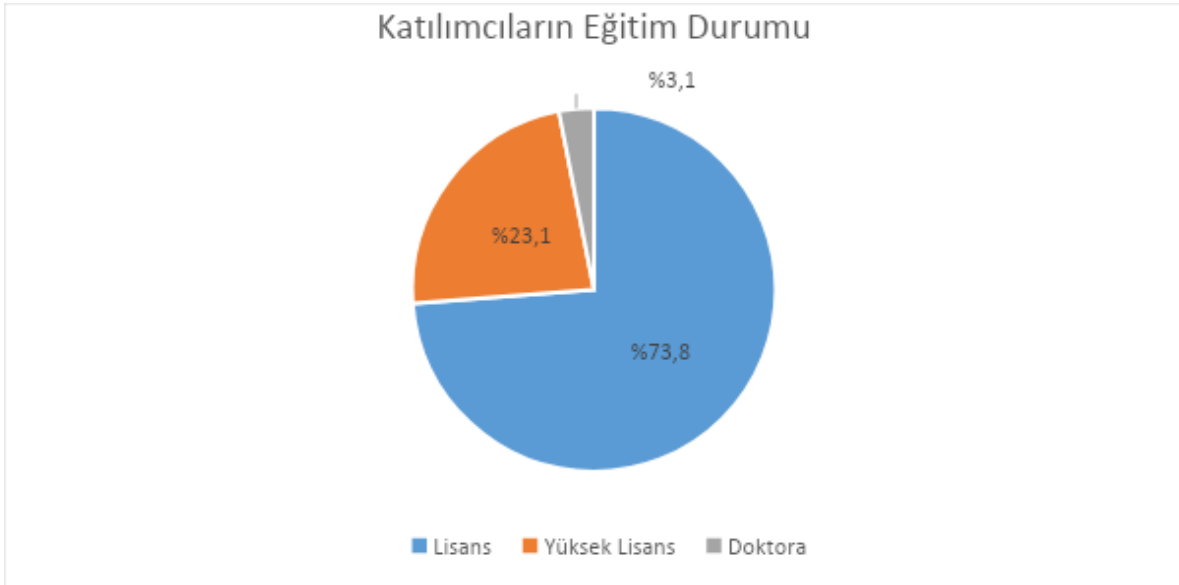

Görüşme formu uygulanan öğretmenlerin %56,90'lık dilimi (37 kişi) erkek, %43,10'luk dilimi (28 kişi) ise kadındır.

2.2.2. Katılımcıların Eğitim Durumu

Katılımcıların eğitim durumu aşağıdaki grafikte yer almaktadır:

Grafik 2. Katılımcıların Eğitim Durumu

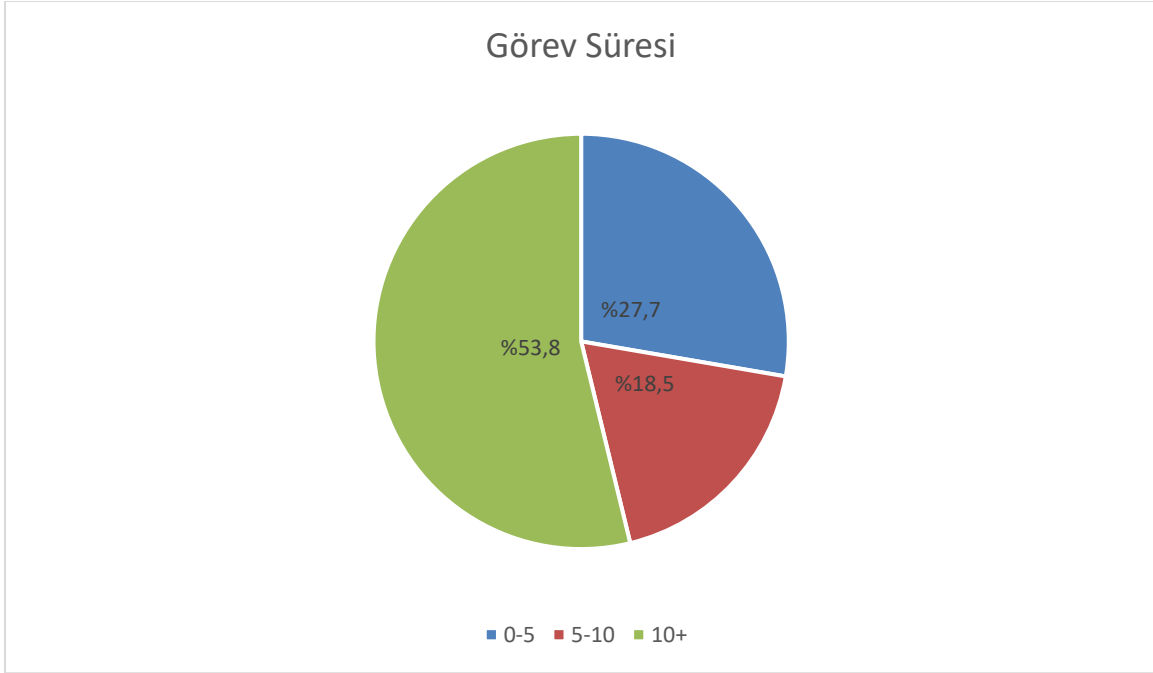

Görüşme formu uygulanan öğretmenlerin %73,8'lik dilimi (48 kişi) lisans mezunuyken %23,1'lik dilimi (15 kişi) yüksek lisans; %3,1'lik dilimi (2 kişi) ise doktora mezunu olduğunu belirtmiştir.

2.2.3. Görev Süresi

Form uygulanan öğretmenlerin görev sürelerine ait grafik aşağıda yer almaktadır:

Grafik 3. Görev Süresi

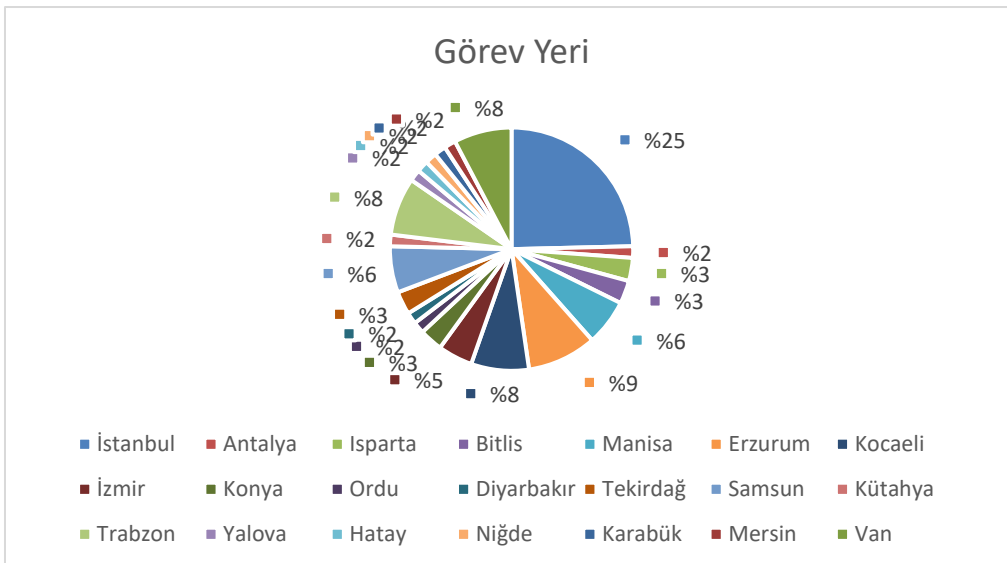

Form uygulanan öğretmenlerin %53,8`lik dilimi (35 kişi) on yıldan fazladır Türkçe öğretmeni olarak devlet kurumlarında görev almaktadır. Geriye kalan dilimin %18,5`lik kısmını (12 kişi) beş ile on yıl arası görev süresi olan öğretmenler oluştururken %27,7`lik dilimi (18 kişi) ise görev süresi beş yıla kadar olan öğretmenler oluşturmaktadır.

2.2.4. Görev Yeri

Görüşme formunun uygulandığı öğretmenlerin görev yerlerine ait bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Grafik 4. Görev Yeri

Görüşme formu uygulanan öğretmenlerin tamamı devlete bağlı kurumlarda Türkçe öğretmenliği görevini yerine getirmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin 16'sı (%25) İstanbul'da görev yaparken 6'sı (%9) Erzurum'da görev yapmaktadır. Bunu sırasıyla Trabzon, Van, Samsun, Kocaeli gibi iller takip etmektedir. Toplamda 20 farklı ilden öğretmen ilgili forma görüş bildirmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

İlgili araştırmada ders kitaplarında yer alan dinleme metni ve etkinliklerinin kazanım, metin türü, kullanılan yöntem teknik gibi birçok açıdan ele alınabilmesi için araştırmacılar tarafından "Metin inceleme formu" hazırlanmıştır. İlgili form gerekli alan yazın taraması yapıldıktan sonra ilgili çalışmada araştırılmasına ihtiyaç duyulan başlıklar içerecek şekilde hazırlanmıştır. Söz konusu başlıklar şu şekildedir: "sınıf, ders, yayınevi, tema, metnin adı, metnin türü, kullanılan yöntem ve teknik, etkinlik numarası, beceri alanı ve ilişkili olduğu kazanım".

İnceleme formu için seçilen bu başlıklar iki alan uzmanı, üç Türkçe öğretmeni ve bir ölçme değerlendirme uzmanının görüşüne sunulmuştur. Görüşler doğrultusunda form uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Doküman incelemesinin yanında öğretmenlerin, dinleme becerisi açısından ders kitabı ve Türkçe dersi öğretim programı hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir (Karasar, 2020, s. 210). Yüz yüze yapıldığı gibi telefon, çevrimiçi ortamda form doldurma, görüntülü görüşme gibi birçok teknik ile uygulanabilir. İlgili çalışmada görüşme; öğretmenlerle birebir, yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir.

Uygulanan kuralların katılığına göre görüşmeler: "yapılanmış, yarı yapılanmış ve yapılmamış" olmak üzere üçe ayrılmaktadır. İlgili çalışmada yarı yapılanmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılanmış görüşmeler, yapılanmış görüşmelerde planlanan sorularla yanında araştırmacıya hareket alanı sağlamak amacıyla görüşme formuna cevap veren katılımcının cevapları doğrultusunda yeni sorular doğurabilecek yapılmamış görüşme tekniğini birlikte kullanma imkânı tanır (Karasar, 2020, s. 212).

İlgili form oluşturulmadan önce gerekli alan yazın taraması yapılmış ve çalışmanın amacına uygun olarak on açık uçlu soru hazırlanmıştır. İlgili sorular üç Türkçe öğretmene gönderilerek soruların anlaşılabilirliği üzerine onlardan dönüt alınmıştır. Dönütler doğrultusunda sorularda anlama yönünden herhangi bir problem olmadığı sonucuna varılmıştır. Hazırlanan görüşme formu üç bilim uzmanı, iki Türkçe öğretmeni ve bir ölçme değerlendirme uzmanına incelenmesi için gönderilmiştir. Gelen dönütler doğrultusunda ilgili forma son hâli verilerek öğretmenlere uygulanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Doküman analizi sonucunda elde edilen veriler içerik analizi yoluyla sınıflandırılmıştır. İlgili analizde verilerin genellikle yazılı belgeler üzerinden elde edildiği bilinmektedir. Ancak, doküman analizi yoluyla ele alınan veriler sadece yazılı değil görsel ve fiziksel olarak ulaşılabilen her türlü materyali kapsamaktadır (Özden & Durdu, 2016, s. 109). Çalışmada ilköğretim ikinci kademede 2021-2022 yılında okutulan Türkçe ders kitapları ele alınmıştır. Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan içerik analizi, belirli kurallar çerçevesinde

oluşturulmuş bir metnin içerik kategorileri ile özetlendiği sistemli bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2013). Söz konusu analizde temel amaç, elde edilen verilerin kolayca açıklanabilmesi için gerekli kavramlara ulaşmak ve kavramlar arasında gerekli ilişkiyi kurmaktır. Bu noktada belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde veriler bir araya getirilir ve veriler okuyucunun anlayabileceği biçimde organize edilerek yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2006).

Araştırmanın analiz sürecinde amaca ve bu amaç doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularına uygun bir şekilde Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metni ve etkinlikleri “Metin İnceleme Formu” ile derlenmiştir. Derlenen metinlerin türü, kullanılan yöntem ve tekniklerin neler olduğu, etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019) `nda yer alan hangi dinleme kazanımı ile ilişkili olduğu gibi temel başlıklarla ilgili veriler ortaya konmuştur.

Doküman incelemesinin yanında devlet kurumlarında görev alan, Türkçe öğretmenlerinin görüşüne başvurulmuştur. Bu doğrultuda doküman analizi için belirlenen ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinlerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı ile uyumu ve dinleme/izleme metinlerinin niteliği gibi çeşitli konularda öğretmenlerin görüşlerini almak üzere Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu hazırlanmıştır.

Görüşme formundan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenerek temalar haline getirilmiştir. Öğretmenlerin formda yer alan sorulara vermiş oldukları cevaplar arasında sürekli tekrar eden ve kapsayıcılığı olan kavramlar not edilmiştir. İlgili notlar iki bilim uzmanı, iki Türkçe öğretmeni ve bir de ölçme değerlendirme uzmanına incelemesi için form yanıtları ile gönderilmiştir. Uygun bulunan temalar çalışmaya eklenmiştir.

İlgili temalar doküman analizi yoluyla elde edilen verilerle ilişkilendirilerek çalışmada elde edilen verilerin analizi noktasında nitelikli bulgular elde edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu analizlerden elde edilen veriler çalışmanın bulgular bölümünde ele alınmıştır.

3. BULGULAR

Ortaokul düzeyinde yer alan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metni ve etkinlikleri, Türkçe Dersi Öğretim Programına uygunluğu doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmada doküman olarak incelenen ders kitaplarında yer alan dinleme metni ve etkinliklerinin sayısı, türü, Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB,2019) `nda yer alan hangi dinleme kazanımıyla ilişkili olduğu ilgili çalışmada ortaya konulmuştur. Bununla birlikte 2021-2022 eğitim öğretim yılında ortaokul düzeyinde Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitabı ve Türkçe Dersi Öğretim Programı arasındaki uyum hakkındaki görüşleri alınmıştır.

3.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Dinleme Metni ve Etkinliklerinin İncelenmesi

5. sınıf düzeyinde okutulan, Anıttepe yayıncılık tarafından hazırlanan “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf” ders kitabında yer alan dinleme metni ve etkinlikleri ele alınmıştır. Alt başlıklar halinde her dinleme metninden elde edilen bulgu bu bölümde tablo halinde sunulmuştur. Aşağıda yer alan tabloda ilgili ders kitabında yer alan dinleme metinlerine yönelik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerine Ait Bilgiler

Dinleme Metni Bilgi Formu								
Metnin Adı	İlk Ders	Bir Temmuz Gecesi	Sakın Kesme	Ali Kuşçu	Sokak	Tavşan ile Kaplumbağa	Paylaşalım	Aziz Sancar
Sınıf Seviyesi	5	5	5	5	5	5	5	5
Ders	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe
Yayınevi	Anıttepe	Anıttepe	Anıttepe	Anıttepe	Anıttepe	Anıttepe	Anıttepe	Anıttepe
Tema	Birey ve Toplum	Millî Mücadele ve Atatürk	Dünya ve Evren	Millî Kültürümüz	Vatandaşlık	Sağlık ve Spor	Erdemler	Bilim ve Teknoloji
Metnin Türü	Hikâye	Anı	Şiir	Biyografi	Günlük	Fabl	Şiir	Biyografi
Kullanılan Yöntem/Teknik	Katılımsız Dinleme / not alarak dinleme	Katılımsız Dinleme/ not alarak dinleme	Katılımsız Dinleme/ not alarak dinleme	Katılımsız Dinleme/ not alarak dinleme	Katılımsız Dinleme/ not alarak dinleme	Katılımlı Dinleme/Not Alarak Dinleme	Katılımlı Dinleme/Not Alarak Dinleme	Katılımlı Dinleme/Not Alarak Dinleme

5. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme metinleri tür dağılımı açısından ele alındığında "hikâye edici" metin türüne yönelik iki; "bilgilendirici" metin türüne yönelik dört ve şiir türüne yönelik iki adet metnin varlığından söz etmek mümkündür.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan ilk dinleme metni "Birey ve Toplum" teması altında bulunan "İlk Ders" isimli metindir. Söz konusu metnin türü "hikâye" olup ilgili metni dinlerken ve etkinliklerini gerçekleştirirken "Katılımsız Dinleme" yöntemine ve "not alma" tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan ikinci dinleme metni "Millî Mücadele ve Atatürk" teması altında bulunan "Bir Temmuz Gecesi" isimli metindir. Söz konusu metnin türü "anı" olup ilgili metni dinlerken ve etkinliklerini gerçekleştirirken "Katılımsız Dinleme" yöntemine ve "not alma" tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan üçüncü dinleme metni "Dünya ve Evren" teması altında bulunan "Sakın Kesme" isimli metindir. Söz konusu metnin türü "şiir" olup ilgili metni dinlerken ve etkinliklerini gerçekleştirirken "Katılımsız Dinleme" yöntemine ve "not alma" tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dördüncü dinleme metni "Millî Kültürümüz" teması altında bulunan "Ali Kuşçu" isimli metindir. Söz konusu metnin türü "Biyografi" olup ilgili metni

dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “Katılımsız Dinleme” yöntemine ve “not alma” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan beşinci dinleme metni “Vatandaşlık” teması altında bulunan “Sokak” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “Günlük” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “Katılımsız Dinleme” yöntemine ve “not alma” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan altıncı dinleme metni “Sağlık ve Spor” teması altında bulunan “Tavşan ile Kaplumbağa” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “Fabl” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “Katılımlı Dinleme” yöntemine ve “not alma” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan yedinci dinleme metni “Erdemler” teması altında bulunan “Paylaşalım” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “Şiir” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “Katılımlı Dinleme” yöntemine ve “not alma” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan sekizinci dinleme metni “Bilim ve Teknoloji” teması altında bulunan “Aziz Sançar” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “Biyografi” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “Katılımlı Dinleme” yöntemine ve “not alma” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

İlgili çalışmada beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme etkinliklerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019)’nda yer alan kazanımlarla eşleşme durumu da incelenmiştir. İnceleme sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda yer alan tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Etkinlik-Kazanım Eşleştirme Tablosu

Etkinlik Numarası	İlk Ders	Bir Temmuz Gecesi	Sakın Kesme	Ali Kuşçu	Sokak	Tavşan ile Kaplumbağa	Paylaşalım	Aziz Sançar
1.Etkinlik	T.5.1.6. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.	T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.	T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.	T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.	T.5.1.1. Dinledikleri/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.	T.5.1.11. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.
2.Etkinlik	T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, geçeni, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.

3.Etkinlik	tahmin eder. T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	Kazanımlar içerisinde dinleme metninde deyimlerin anlamlarının bulunması ve cümle içerisinde kullanılması na yönelik bir kazanım bulunmamaktadır. Okuma becerisi içerisinde "T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler." kazanımıyla uyumaktadır.	T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.5.3.6. Deyim ve atasözlerini metne katkısını belirler.	T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.
4.Etkinlik	T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	T.5.1.10. Dinlediklerinin içeriğini değerlendirir.	T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	T.5.3.22. Görsellerle ilgili sorulara cevaplar.	T.5.1.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler. T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	T.5.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir. T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.
5.Etkinlik	T.5.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular.	T.5.1.5. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	T.5.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	T.5.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	T.5.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	Dinleme metninden bağımsız okuma parçası olarak verilmiştir. T.5.3.19. Metinle ilgili sorulara cevap verir. T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.
6.Etkinlik	T.5.1.5. Dinlediklerini/izlediklerini özetler	Etkinlik, dinleme metnindeki hikâye unsurlarını belirlemeye yönelik	T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri	T.5.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular.	T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

		ancak dinleme becerisi içerisinde böyle bir kazanım bulunmamaktadır (“T.5.3.16. Metindeki hikâye unsurlarını belirler.” Kazanımı okuma becerisine ait bir kazanımdır.)	canlandırır.					
7.Etkinlik	T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	T.5.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.	T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	T.5.3.22. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	T.5.3.17. Metni yorumlar.	T.5.1.10. Dinlediklerini/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar. T.5.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.	T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.
8.Etkinlik	T.5.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular.	T.5.4.13. Formları yönergelere uygun doldurur.	T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.	T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.	T.5.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.	T.5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar. T.5.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.	T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular.
9.Etkinlik	T.5.2.4. Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.		T.5.3.31. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur	T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar. T.5.4.14. Kısa metinler yazar.	T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular.	T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırır.	T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar. T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirerek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	
10.Etkinlik	T.5.1.6. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.5.1.10. Dinledik		T.5.4.5. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun			T.5.4.11. Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.		

	lerinin/izledikleri nin içeriğini değerlendiren dir.	yerlerde kullanır.	
11.Etkinlik	T.5.4.5. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.	T.5.4.5. Büyük harfleri ve noktalam a işaretlerini uygun yerlerde kullanır.	T.5.4.5. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.
12.Etkinlik	T.5.1.9. Konuşmanın sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular.	T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar. T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.
13.Etkinlik	T.5.4.1. Bilgilendirici metin yazar.		

“İlk Ders” metninde on üç etkinlik yer almaktadır. Söz konusu etkinliklerin on tanesi dinleme becerisine aitken biri konuşma, iki tanesi ise yazma becerisine ait etkinliklerdir. Dinleme becerisine ait etkinlikler programda yer alan yedi farklı kazanımla ilişkilidir.

“Bir Temmuz Gecesi” metninde sekiz etkinlik yer almaktadır. Söz konusu etkinliklerin 6 tanesi dinleme becerisine aitken biri konuşma, biri ise yazma becerisine ait etkinliklerdir. Dinleme becerisine ait etkinlikler programda yer alan dört farklı kazanımla ilişkilidir. Üçüncü etkinlik deyim ve atasözleri ile ilgiliyken altıncı etkinlik ise hikâye unsurları ile ilgilidir. Deyim ve atasözleri ile hikâye unsurlarına yönelik ilköğretim ikinci kademe seviyesinde dinleme becerisi kazanımı programda yer almamaktadır.

“Sakın Kesme” metnine ait etkinlikler incelendiğinde dinleme becerisine ait altı etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımlarıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında yazma becerisine ait beş adet etkinlik ile okuma becerisine ait bir adet etkinliğin yer aldığı görülmektedir.

“Ali Kuşçu” metnine ait etkinlikler incelendiğinde dinleme becerisine ait beş etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımlarıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma becerisine ait iki adet etkinlik, konuşma becerisine ait bir adet ve yazma becerisine ait bir adet etkinliğin yer aldığı görülmektedir.

“Sokak” metninin etkinlikleri incelendiğinde dinleme becerisine ait altı etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımlarıyla temellendirilmiştir. Yedi adet dinleme becerisi kazanımına başvurulmuştur. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma becerisine ait iki adet etkinlik, konuşma becerisine ait bir adet ve yazma becerisine ait bir adet etkinliğin yer aldığı görülmektedir.

“Tavşan ile Kaplumbağa” metninin etkinlikleri incelendiğinde dinleme becerisine ait altı etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımlarıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma becerisine ait iki adet etkinlik, konuşma becerisine ait bir adet ve yazma becerisine ait üç adet etkinliğin yer aldığı görülmektedir.

“Paylaşalım” metninin etkinlikleri incelendiğinde dinleme becerisine ait beş etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı altı adet dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma becerisine ait etkinliğe metinde yer verilmezken konuşma becerisine ait iki adet ve yazma becerisine iki adet etkinliğin yer aldığı görülmektedir.

“Aziz Sançar” metninin etkinlikleri incelendiğinde dinleme becerisine ait beş etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma, yazma ve konuşma becerisine ait birer adet etkinliğe yer verilmiştir. Okuma etkinliğinin doğrudan bağımsız bir okuma parçası ile gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

3.2. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Dinleme Metni ve Etkinliklerinin İncelenmesi

8. sınıf düzeyinde okutulan, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8. Sınıf” ders kitabında yer alan dinleme metni ve etkinlikleri ele alınmıştır. Alt başlıklar halinde her dinleme metninden elde edilen bulgu bu bölümde tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerine Ait Bilgiler

Dinleme Metni Bilgi Formu								
Metnin Adı	Kedi ile Fare	Atatürk'ü Gördüm	Uzay Gıysileri	Karanlığın Rengi Beyaz	Robinson Crusoe	Kız Kulesi	Hava Kirliliği	Zeytinyağı Üretimi
Sınıf Seviyesi	8	8	8	8	8	8	8	8
Ders	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe
Yayınevi	MEB	MEB	MEB	MEB	MEB	MEB	MEB	MEB
Tema	Erdemler	Millî Mücadele ve Atatürk	Bilim ve Teknoloji	Birey ve Toplum	Zaman ve Mekân	Millî Kültürümü z	Doğa ve Evren	Vatandaşlık

Metnin Türü	Fabl	Anı	Roman	Otobiyografi	Hikâye	Hikâye	Makale	Makale
Kullanılan Yöntem/ Teknik	Katılımsız Dinleme/ not olarak dinleme	Katılımsız Dinleme/ not olarak dinleme	Katılımsız Dinleme/ Not Alarak Dinleme	Empati Kurarak /Not Alarak Dinleme	Katılımlı Dinleme/Not Alarak Dinleme	Katılımlı Dinleme	Katılımlı Dinleme/Not Alarak Dinleme	Not Alarak Dinleme

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme metinleri tür açısından ele alındığında “*hikâye edici*” metin türüne yönelik dört; “*bilgilendirici*” metin türüne yönelik dört metin tespit edilirken “*şiiir*” türüne ait herhangi bir metin tespit edilememiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan birinci dinleme metni “*Erdemler*” teması altında bulunan “*Kedi ile Fare*” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “*Fabl*” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “*Katılımsız Dinleme*” yöntemine ve “*not alma*” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan ikinci dinleme metni “*Millî Mücadele ve Atatürk*” teması altında bulunan “*Atatürk’ü Gördüm*” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “*Anı*” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “*Katılımsız Dinleme*” yöntemine ve “*not alma*” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan üçüncü dinleme metni “*Bilim ve Teknoloji*” teması altında bulunan “*Uzay Giysileri*” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “*Roman*” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “*Katılımsız Dinleme*” yöntemine ve “*not alma*” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dördüncü dinleme metni “*Birey ve Toplum*” teması altında bulunan “*Karanlığın Rengi Beyaz*” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “*Otobiyografi*” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “*Empati Kurarak Dinleme*” yöntemine ve “*not alma*” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan beşinci dinleme metni “*Zaman ve Mekân*” teması altında bulunan “*Robinson Crusoe*” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “*Hikâye*” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “*Katılımlı Dinleme*” yöntemine ve “*not alma*” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan altıncı dinleme metni “*Millî Kültürümüz*” teması altında bulunan “*Kız Kulesi*” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “*Hikâye*” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “*Katılımlı Dinleme*” yöntemine başvurulması hedeflenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan yedinci dinleme metni “*Millî Kültürümüz*” teması altında bulunan “*Hava Kirliliği*” isimli metindir. Söz konusu metnin türü “*Makale*” olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken “*Katılımlı Dinleme*” yöntemine ve “*Not Alma*” tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan sekizinci dinleme metni *"Vatandaşlık"* teması altında bulunan *"Zeytinyağı Üretimi"* isimli metindir. Söz konusu metnin türü *"Makale"* olup ilgili metni dinlerken ve metin etkinliklerini gerçekleştirirken *"Not Alarak Dinleme"* tekniğine başvurulması hedeflenmiştir.

İlgili çalışmada sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme etkinliklerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019)'nda yer alan kazanımlarla eşleşme durumu da incelenmiştir. İnceleme sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda yer alan tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Etkinlik-Kazanım Eşleştirme Tablosu

Etkinlik Numarası	Kedi ile Fare	Atatürk'ü Gördüm	Uzay Gıysileri	Karanlığın Rengi Beyaz	Robinson Crusoe	Kız Kulesi	Hava Kirliliği	Zeytinyağı Üretimi
1.Etkinlik	T.8.1.2. Dinledi klerinde/izledi klerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.8.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. T.8.1.2. Dinledikleri nde/izledikleri erinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.8.1.14. Dinleme stratejilerini uygular. T.8.1.2. Dinledikleri nde/izledikleri erinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.8.1.14. Dinleme stratejilerini uygular. T.8.1.2. Dinledikleri nde/izledikleri erinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.8.1.2. Dinledikleri nde/izledikleri erinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.8.1.8. Dinlediği/izlediği hikâyelerdeki metinleri canlandırır.	T.8.1.9. Dinledikleri nde/izledikleri erinde tutarlılığı sorgular.	T.8.1.2. Dinledikleri nde/izledikleri erinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.
2.Etkinlik	T.8.1.4. Dinledi kleri/izledikleri ne yönelik sorulara cevap verir.	T.8.1.4. Dinledikleri /izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.8.1.4. Dinledikleri /izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.8.1.4. Dinledikleri /izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.8.1.4. Dinledikleri /izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.8.1.2. Dinledikleri nde/izledikleri erinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.8.1.2. Dinledikleri nde/izledikleri erinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	T.8.1.4. Dinledikleri /izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.
3.Etkinlik	T.8.1.5. Dinledi klerini n/izledi klerini n konusu nu tespit eder. T.8.1.6. Dinledi klerini n/izledi klerini n ana fikrini/	T.8.1.3. Dinledikleri ni/izlediklerini özetler.	T.8.1.10. Dinledikleri yle/izledikleri riyle ilgili görüşlerini bildirir.	T.8.1.5. Dinledikleri nin/izledikleri ninin konusunu tespit eder. T.8.1.6. Dinledikleri nin/izledikleri ninin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	T.8.1.3. Dinledikleri ni/izlediklerini özetler.	T.8.1.4. Dinledikleri /izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.8.1.4. Dinledikleri /izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	T.8.1.9. Dinledikleri nde/izledikleri erinde tutarlılığı sorgular.

4.Etkinlik	ana duygusunu tespit eder. T.8.1.3. Dinlediklerini/ izlediklerini özetler.	T.8.1.5. Dinlediklerinin konusunu tespit eder. T.8.1.6. Dinlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	T.8.3.16. Metnin konusunu belirler. T.8.3.29. Medya metinlerini analiz eder.	T.8.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.	T.8.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	T.8.1.9. Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.	T.8.1.5. Dinlediklerinin konusunu tespit eder. T.8.1.6. Dinlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	T.8.4.6. Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.
5.Etkinlik	T.8.3.23. Metinler arasında karşılaştırma yapar.	T.8.1.7. Dinlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	T.8.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar. T.8.2.7. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	T.8.4.3. Hikâye edici metin yazar. T.8.4.13. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.	T.8.1.12. Dinlediklerinde/izlediklerinde başvuru düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.	T.8.1.10. Dinledikleriyle/ilgili görüşlerini bildirir.	T.8.1.10. Dinlediklerinin içeriğini değerlendirir.	T.8.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar. T.8.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.
6.Etkinlik	T.8.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.	T.8.1.10. Dinledikleriyle/ilgili görüşlerini bildirir.	T.8.4.4. Yazma stratejilerini uygular.	T.8.4.18. Cümlenin öğelerini ayırt eder.	T.8.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.	T.8.4.10. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	T.8.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	T.8.1.10. Dinledikleriyle/ilgili görüşlerini bildirir.
7.Etkinlik	T.8.4.4. Yazma stratejilerini uygular. T.8.4.3. Hikâye edici metin yazar.	T.8.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar. T.8.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.	T.8.4.18. Cümlenin öğelerini ayırt eder.		T.8.4.20. Fiillerin çatı özelliklerini anlama olan katkısını kavrar.	T.8.1.11. Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.	T.8.3.27. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	T.8.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.
8.Etkinlik		T.5.4.4. Yazma stratejilerini uygular. T.8.4.2. Bilgilendirici	T.8.4.2. Bilgilendirici metin yazar.			T.8.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar. T.8.2.3. Konuşma	T.8.4.12. Kısa metinler yazar.	T.8.4.2. Bilgilendirici metin yazar. T.8.4.4. Yazma

	i metin yazar.	stratejilerini uygular.	stratejilerini uygular.
9.Etkinlik		T.8.4.11. Formları yönergeleri ne uygun doldurur.	
10. Etkinlik		T.8.4.19. Cümle türlerini tanır.	

Sekizinci sınıf seviyesinin ilk dinleme metni olan “*Kedi ile Fare*” incelendiğinde dinleme becerisine ait dört etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma, yazma ve konuşma becerisine ait birer adet etkinliğe yer verilmiştir.

Sekizinci sınıf seviyesinin ikinci dinleme metni olan “*Atatürk’ü Gördüm*” incelendiğinde dinleme becerisine ait altı etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında yazma ve konuşma becerisine ait birer adet etkinliğe yer verilmiştir.

Sekizinci sınıf seviyesinin üçüncü dinleme metni olan “*Uzay Giysileri*” incelendiğinde dinleme becerisine ait üç etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma ve konuşma becerisine ait bir etkinlik yer alırken yazma becerisine ait üç adet etkinliğe yer verilmiştir.

Sekizinci sınıf seviyesinin dördüncü dinleme metni olan “*Karanlığın Rengi Beyaz*” incelendiğinde dinleme becerisine ait üç etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma becerisine ait etkinlik yer almazken konuşma becerisine ait bir etkinlik ve yazma becerisine ait iki adet etkinliğe yer verilmiştir.

Sekizinci sınıf seviyesinin beşinci dinleme metni olan “*Robinson Crusoe*” incelendiğinde dinleme becerisine ait beş etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma ve konuşma becerisine ait bir etkinliğe yer verilmiştir.

Sekizinci sınıf seviyesinin altıncı dinleme metni olan “*Kız Kulesi*” incelendiğinde dinleme becerisine ait altı etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma becerisine ait etkinliğe yer verilmezken bir adet konuşma etkinliği ve üç adet yazma becerisi etkinliği yer almaktadır.

Sekizinci sınıf seviyesinin yedinci dinleme metni olan “*Hava Kirliliği*” incelendiğinde dinleme becerisine ait altı etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere bakıldığında okuma becerisine ait bir etkinliğe yer verilirken bir adet de yazma becerisi etkinliği yer almaktadır.

Sekizinci sınıf seviyesinin sekizinci ve son dinleme metni olan “*Zeytinyağı Üretimi*” incelendiğinde dinleme becerisine ait dört etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin tamamı farklı dinleme kazanımıyla temellendirilmiştir. Diğer etkinliklere

bakıldığında okuma becerisine ait etkinliğe yer verilmezken iki adet konuşma etkinliği ve bir adet de yazma becerisi etkinliği yer almaktadır.

3.3. Öğretmen Görüşme Formu

2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metni ve etkinliklerinin niteliği ve Türkçe dersi öğretim programında yer alan kazanımları yansıtmaya durumunu açısından Türkçe dersi öğretmenlerine yönelik yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. İlgili görüşme formuna ait bulgular aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Dinleme/İzleme Metinlerinin Öğrenci Seviyesine Uygunluğu

Türkçe öğretmenlerinin dinleme/izleme metinlerinin öğrenci seviyesine uygun olup olmadığına yönelik görüşlerinden elde edilen verilere bakıldığında görüş bildiren öğretmenlerin büyük bir kısmının ilgili metinler arasında öğrenci seviyesine uygun olmayan metinler olduğunu dile getirdiği tespit edilmiştir. Dinleme/izleme metinlerinin öğrenci seviyesine uygunluğuna dair öğretmen görüşlerine Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. *Dinleme/İzleme Metinlerinin Öğrenci Seviyesine Uygunluğu*

Görüş	<i>f</i>
Metinlerin tamamı öğrenci seviyesine uygundur.	(11)
Seviyeye uygun olmayan metinler var.	(45)
Özel kurumların yardımcı kaynakları daha nitelikli	(9)

İçerik analizi sonucunda öğretmenlerin büyük bir bölümü ders kitaplarında yer alan dinleme metinleri arasında öğrenci seviyesine uygun olmayan metinlerin olduğunu dile getirmişlerdir. Konu ile ilgili olarak Ö2, "Mevcut dinleme metinlerinin öğrenci seviyesine dikkat edilerek hazırlandığını düşünmüyorum" ifadesini dile getirirken Ö9, "Beşinci sınıf seviyesinde yer alan dinleme metinlerinden bazıları içerik olarak ağır kalıyor." ifadesini dile getirmiştir. Bununla birlikte metinlerin tamamının öğrenci seviyesine uygun olduğunu dile getiren öğretmenler de bulunmaktadır. Ö18, "Dinleme/İzleme metinleri hem beşinci hem de sekizinci sınıf seviyesi açısından uygun buluyorum" ifadesini kullanmıştır. Ayrıca özel kurumların ders için ürettikleri yardımcı kaynaklarda yer alan dinleme/izleme metinlerinin nitelik açısından öğrenci seviyesine daha uygun olduğu da dile getirilmiştir. Durum ile ilgili olarak Ö23, "Özel eğitim kurumlarının çevrimiçi ortam destekli kullandıkları etkileşimli ders içerikleri oldukça kaliteli" ifadesini kullanmıştır.

3.3.2. Her Temada Bir Dinleme/İzleme Metni Olması

Ders kitaplarında yer alan her temada bir adet dinleme/izleme metnine yer verilmesine ilişkin öğretmen görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 6. Her Temada Bir Adet Dinleme/İzleme Metni Olması

Görüş	<i>f</i>
Yeterli	(22)
Her temada birden fazla dinleme/izleme metni olması	(7)
Dinleme/izleme metnlerinin niteliği iyileştirilmeli	(36)

Türkçe ders kitaplarında yer alan her temada bir adet dinleme/izleme metni yer almasına ilişkin öğretmen görüşlerine bakıldığında bu durumun yeterli olduğunu dile getiren görüşler yer almaktadır. Bununla ilgili olarak Ö4, “Ders süreleri açısından her temada bir dinleme metnine yer verilmesi yeterlidir” görüşünü dile getirirken Ö29, “Öğrencilerin diğer dil becerilerinin geliştirilmesi açısından tek dinleme metninin yer alması yeterlidir” görüşünü belirtmiştir. Bununla birlikte her temada, okuma metnlerinde olduğu gibi, birden fazla dinleme/izleme metnine yer verilmesi gerektiğini dile getiren görüşler de yer almaktadır. Ö8, “Dinleme becerisi diğer becerilerin gelişimi için de önemlidir, bu sebeple daha çok üstünde durulmalıdır” görüşünü paylaşmıştır. Ö15, “Alandan da bildiğimiz üzere dinleme becerisi ihmal edilen, üstünde çok kafa yorulmayan bir beceri olarak ifade edilmektedir. Ancak durum tam tersidir. Eğitimde programlı bir dinleme eğitimine mutlak suretle ihtiyaç vardır. Bu sebeple dinleme becerisi ile ilgili metinlerin sayısının artırılması gerekmektedir.” ifadesini dile getirmektedir. Bir diğer dikkat çekici ifadede ise Ö25, “Dinleme metnlerinin sayısı artırılmalı, serbest okuma metnlerinin yanında serbest dinleme metnlerine de yer verilmelidir” şeklinde görüşünü dile getirmiştir. Mevcut durumun nicelik açısından yeterli olduğunu ancak nitelik açısından iyileştirmeler gerektiğini dile getiren öğretmen görüşleri de bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak Ö24, “Nitelik açısından kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır” görüşünü dile getirirken Ö33, “Teknoloji çağındayız, öğrencilerin etkileşimli içeriklere ulaşması artık mümkün. Bu sebeple WEB 2.0 araçlarını işin içine dahil edecek metinlere yer verilmelidir” ifadesini kullanarak dinleme becerisinin gelişimi için teknolojiden faydalanılması gerektiği konusuna dikkat çekmiştir.

3.3.3. Tema ve Dinleme/İzleme Metni Arasındaki Uyum

Ders kitaplarında yer alan temalar ve ilgili temaların bünyesinde var olan dinleme metinleri arasındaki uyuma dair öğretmen görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 7. Tema ve Dinleme/İzleme Metni Arasındaki Uyum

Görüş	<i>f</i>
Her tema için uyum söz konusu değil	(50)
Tema ve metinlerin tamamı uyumlu	(7)
Tema ve metinlerin hiçbiri uyumlu değil	(8)

Tema ve dinleme/izleme metnlerinin uyumuna dair öğretmen görüşlerine bakıldığında temalar ve dinleme/izleme metinleri arasında bir uyum olduğu ancak söz konusu uyumun her tema ve

dinleme/izleme metni için geçerli olmadığı dile getirilmiştir. Ö41, “Temalar ile içerdiği dinleme metinleri arasında tamamen bir uyumdan söz etmek mümkün değildir” ifadesini dile getirirken Ö27, “Temalar içerisinde uyum sağlayamayan metinlerin varlığı göze çarpmaktadır” yorumunu yapmıştır. Tema ve metinlerin tamamının uyumlu olduğunu dile getiren görüşler olduğu gibi hiçbirinin uyumlu olmadığını dile getiren görüşler de yer almaktadır. Ö2, “Metin seçilirken temanın dikkate alındığını düşünmüyorum” ifadesini dile getirirken Ö36, “Tema ile metinleri gayet uyumlu buluyorum” yorumunu yapmıştır.

3.3.4. Metin Türü

Beşinci sınıf seviyesinde olması gereken dinleme/izleme metinlerinin türlerine dair öğretmen görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 8. *Beşinci Sınıf Metin Türüne Dair Görüşler*

Tema	Kod	f
Bilgilendirici Metin	Merkezî Sınavlar, okul sınavları	(2)
Hikâye Edici Metin	Hayal gücü, ilgi çekici, seviyeye uygun, akılda kalıcı, görsellik, çizgi film	(41)
Şiir	Alt yapı	(2)
Bütün Metin Türleri Yer Almalı	Tek türe bağlı kalmamak, eşit derecede gelişim, farklı türde metinleri tanımak, günlük hayat, merkezî sınavlar	(20)

İlgili görüşler incelendiğinde beşinci sınıf seviyesinde hikâye edici metinlerin ön plana çıkarılması gerektiği görüşü dikkat çekmektedir. Ö1, “Hayal gücü her şeydir, beşinci sınıf seviyesindeki bir öğrencinin hayal gücü mutlaka öne çıkarılmalıdır” ifadesini dile getirirken Ö44, “Hayal etmeyen gerçeğe ulaşamaz, çocuklarımıza hayal kurmayı öğretmeli, onların daha çok hikâye edici metin okumalarını ve dinlemelerini sağlamalıyız” şeklinde görüşünü bildirmiştir.

Bütün metin türleri yer almalı görüşü de verilen cevaplar arasında yer almaktadır. Konu ile ilgili olarak Ö1, “Öğrencilerin bütün metin türlerini hissetmesi ve giriş seviyesinde de olsa bu metinlerle karşılaşması gerekmektedir.” ifadesini kullanırken Ö52, “Ayrım yapılmadan her metin türüne öğrenci seviyesine uygun şekilde yer verilmelidir” şeklinde görüş bildirmiştir.

Şiir ve bilgilendirici metin teması öğretmenler tarafından en az sayıda belirtilen cevaplar olmuştur. Ö2, “Beşinci sınıf seviyesi öğrencileri için bilgilendirici metinler ağır olabilir” yorumunu yaparken Ö54, “Şiiri anlam yoğunluğudur. Bu yoğunluğa ulaşmak için belirli bir kelime hazinesine sahip olmak gerekir. Bu sebeple beşinci sınıf seviyesi bu türe uygun bir seviye değildir” ifadesini dile getirmiştir.

Bilgilendirici metinlere yer verilme nedeni olarak Ö32 “okul döneminde gerçekleştirilen sınavlar bizi buna mecbur etmektedir” ifadesini dile getirirken Ö35, “Millî eğitim müdürlükleri tarafından il ve ilçede gerçekleştirilen “kazanım değerlendirme sınavları sebebiyle öğrencilerin tüm ilgi odağı merkezî sınavlara yönelmektedir. Bu sebeple hikâye edici metinleri zaman kaybı olarak görebilmektedirler” ifadesini dile getirmektedir.

Şiire daha çok yer verilmek istenmesi ile ilgili olarak Ö5, “Şiirin anlam yoğunluğu için alt kademelerden itibaren öğrenciyeye gerekli beceri kazandırılmaya başlanmalıdır” ifadesini dile getirmiştir. Ö16, “Tek metin türüne bağlı kalınmamalı, sınav odaklı eğitim yerine gelişim odaklı eğitime yer verilmeli ve bu sebepten öğrencilerin estetik haz kazanmaları için şiire önem verilmeli” ifadesini dile getirmiştir.

Sekizinci sınıf seviyesinde olması gereken dinleme/izleme metinlerinin türlerine dair öğretmen görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 9. Sekizinci Sınıf Metin Türüne Dair Görüşler

Tema	Kod	f
Bilgilendirici Metin	Sınava hazırlık, bilişsel seviye uygunluğu, dikkat yoğunluğu, üst düzey düşünme	(21)
Hikâye Edici Metin	Empati duygusu, bilgilendirici metinlerin sıklığı, hayal gücü	(6)
Şiir	Alt yapı, estetik duygu gelişimi, edebi zevk,	(4)
Bütün Metin Türleri Yer Almalı	Seviye uygunluğu, bütün metin türlerini tanımaları, tekdüzelikten kurtulmak, okuma isteğini artırması, genel kültür, yorumlama becerisi kazandırmak, liseye geçiş	(34)

İlgili görüşler incelendiğinde sekizinci sınıf seviyesinde bütün metin türlerine yer verilmesi gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır. Bu görüşün gerekçesi olarak Ö25, “Programda yer alan tüm metin türleri sekizinci sınıf öğrencisinin seviyesine uygundur” ifadesini dile getirirken Ö33, “Öğrenciler yaş itibarıyla metin türlerinin tamamına dair gerekli bilgileri kavramalıdır” yorumunu yapmıştır. Ayrıca Ö23, “Dersleri tekdüzelikten kurtarmak istiyorsak mutlaka farklı metin türlerine yer vermeliyiz” şeklinde görüş bildirmiştir.

3.3.5 Ders Saati

Öğretmenlerin dinleme/izleme metinlerine ayrılan ders saati hakkındaki görüşlerini içeren tablo aşağıda yer almaktadır:

Tablo 10. Ders Saatine Dair Görüşler

Tema	Kod	f
Yeterli	Uygun süreler, basit düzey etkinlikler.	(39)
Yeterli Değil	Soru-cevap, ders sarkması, uzun metinler, tekrarlanan dinleme/izlemeler, kalabalık sınıf, bilişsel seviye, dönüt ve düzeltme.	(23)
Azaltılmalı	Merkezî sınavlar, okuma- anlama çalışmaları.	(3)

Görüşler incelendiğinde öğretmenlerin %60`lık bir bölümünün dinleme/izleme metni ve etkinliklerine ayrılan sürenin yeterli olduğu görüşündedir. Nitelik açısından birçok etkinliğin

öğrencilerin bilişsel seviyesini zorlamadığını ve ayrılan sürenin dinleme/izleme becerisine ait kazanımları öğrencilere aktarmak için yeterli olduğunu dile getirilmektedir. Konu ile ilgili olarak Ö6, “Dinleme/izleme genellikle hızlı bir şekilde gerçekleştirilen bir alandır, bu sebeple ekstra süre verilmesine gerek yok” ifadesini dile getirmiştir. Ö8 ise “Her metin için ayrılan ders saatleri yeterli oluyor, bazen bir metinden ders saati artınca diğer metne takviye yapabiliyoruz.” ifadesini kullanmıştır.

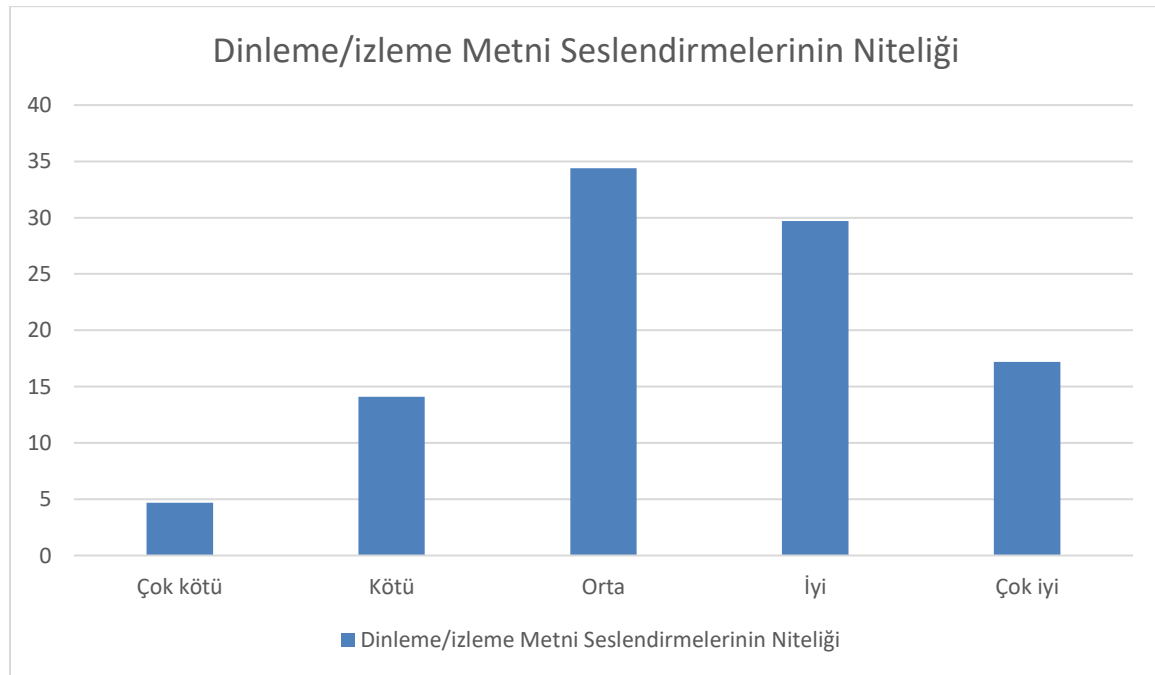
Dinleme/izleme metinlerine ayrılan sürenin yeterli olmadığı görüşünü bildiren öğretmenler gerekçe olarak soru-cevap için sürenin yeterli olmaması, bir sonraki dersin kullanılmak zorunda olması, dinleme metinlerinin öğrenci seviyesine göre uzun olması, dinleme/izleme metinlerinin tekrar izletilmesi gerektiği, kalabalık sınıflarda sağlıklı dinleme ortamının oluşmaması, öğrencilerin bilişsel seviyelerinin düşük olması, dönüt ve düzeltme için yeterli zamanın olmaması gösterilmektedir. Konu ile ilgili olarak Ö41, “Sınıf mevcudunun kalabalık olması süreyi yetersiz kılmaktadır” ifadesini dile getirirken Ö26, okuma ile dinleme becerisi arasında ilişki kurarak “öğrencilerde okuma alışkanlığı istenilen düzeyde değil, okuma alışkanlığı olmayan bir topluluğa dinleme metinlerini en az üç defa dinlettirmek gerekiyor” yorumunu yapmıştır.

Dinleme/izleme metinlerine ayrılan sürenin azaltılması gerektiği yönünde görüş bildiren öğretmenler gerekçe olarak merkezî sınavlar için okuma anlama çalışmalarına daha fazla vakit ayrılmasını göstermektedirler. Ö16, “Mevcut koşullar bizleri merkezî sınavlar için daha çok vakit ayırmaya mecbur kılıyor, bu sebeple okuma ve dil bilgisi konusuna ağırlık vermemiz gerekiyor” ifadesini dile getirmiştir.

3.3.6. Dinleme/İzleme Metni Seslendirmeleri

Öğretmenler görüşme formunda dinleme/izleme metinlerinin seslendirmelerini nitelik açısından değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonucunda aşağıdaki grafik ortaya çıkmıştır.

Grafik 5. Dinleme/İzleme Metni Seslendirmelerinin Niteliği

Yukarıda yer alan grafiğe bakıldığında görüş bildiren öğretmenlerin 3'ü (%4,7) dinleme/izleme metinlerinin niteliğini "çok kötü" olarak nitelendirirken 9'u (%14,1) "kötü" olarak nitelendirmiştir. 22'si (%34,4) "orta" olarak nitelendirirken 19'u (%29,7) "iyi" olarak nitelendirmiştir. 11'i (%17,2) ise "çok iyi" olarak nitelendirmiştir.

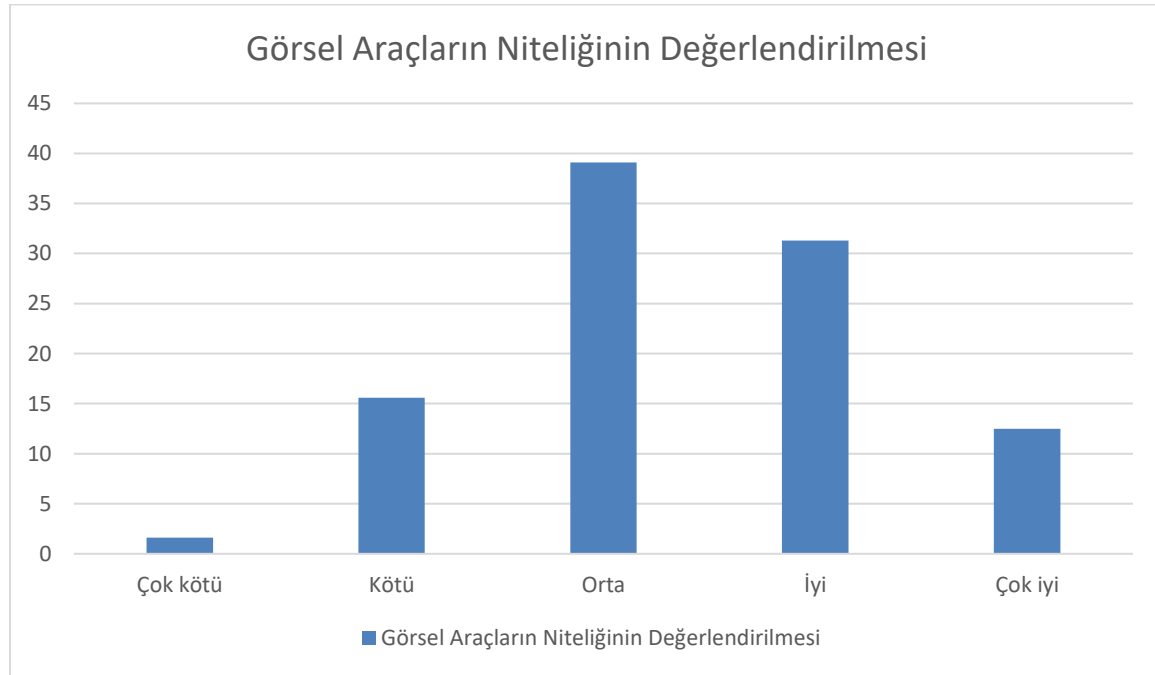
Dinleme/izleme metinlerinin ses açısından nitelik olarak değerlendirilmesinin ardından öğretmenlerin büyük bir kısmı "dinleme/izleme metinlerinin tecrübeli seslendirme sanatçıları tarafından seslendirilmesi gerektiği" görüşünü dile getirmişlerdir.

Ö34, "Dinleme/izleme metinleri konusunda özel sektörde oluşturulan içerikler örnek alınmalı" şeklinde ifadesini dile getirirken Ö45, "Dinleme/izleme metinlerinde mesaj, duygu vb. konuların öğrencilere geçmesi için seslendirmelerin nitelik açısından iyileştirilmeye ihtiyacı var" yorumunu yapmıştır.

3.3.7. Görsel Araçların Niteliği

Dinleme/izleme metinlerinde kullanılan görsel araçların niteliği hakkında öğretmenlerin görüşüne başvurulmuştur. Çok kötü, kötü, orta, iyi ve çok iyi şeklinde gerçekleştirilen puanlamada 1'den 5'e kadar rakamlar kullanılmıştır. Buna göre ortaya çıkan grafik aşağıda yer almaktadır.

Grafik 6. Görsel Araçların Niteliğinin Değerlendirilmesi

Grafiğe bakıldığında görsel araçların niteliği hakkında görüş bildiren öğretmenlerden 1'i (%4,7) görsel araçların niteliğini "çok kötü" olarak nitelendirirken 10'u (%15,6) "kötü" olarak nitelendirilmiştir. 25'i (%39,1) görsel araçların niteliğini "orta" olarak nitelendirirken 20'si (%31,3) ise görsel araçların niteliğini "iyi" olarak nitelendirmiştir. 8'i (%12,5) ise "çok iyi" olarak nitelendirilmiştir.

Ö15, "Ders kitabında kullanılacak görsel içerikler öğrenci seviyesine uygun hale getirilmelidir, bu haliyle pek de uygun olduğu söylenemez" yorumunu yaparken Ö19, "Ders kitabı için

görsel/işitsel araç hazırlamak yerine medya araçları ile güncelliğini koruyan içeriklerin ders kitabına aktarılması hem niteliği artıracak hem de öğrencilerin ilgisini çekecektir” ifadesini dile getirmiştir.

3.3.8. Kazanım Yansıtma Durumu

Öğretmenlerin beşinci ve sekizinci sınıf seviyesinde yer alan dinleme/izleme metni ve etkinliklerinin çalışma boyunca Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarını yansıtma derecesi hakkındaki görüşlerine başvurulmuştur. Bu doğrultuda öğretmenlerin %79,4'lük kısmının dinleme metni ve etkinliklerinin programda yer alan belirli kazanımlar çerçevesinde oluşturulduğu ve diğer kazanımların yansıtılma durumuna dikkat edilmediğini dile getirmiştir. Bununla birlikte %20,6'lık kısım metin ve etkinliklerin tüm kazanımları yansıtarak oluşturulduğunu dile getirmişlerdir.

Ö33, “Ders kitabındaki etkinliklerin neden belirli kazanımlar çerçevesinde ele alındığını anlayamıyorum, o zaman diğer kazanımları biz öğrencilere hangi etkinliklerle kazandıracacağız?” ifadesini kullanırken Ö52, “Etkinlikler sürekli olarak tekrar eden kazanımlar çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu durum diğer kazanımların öğrencilere aktarılması noktasında büyük bir engel teşkil etmektedir” ifadesini dile getirmiştir.

3.3.9. Yöntem ve Tekniklerin Uygulanması

Öğretmenlerin Türkçe dersi öğretim programında belirtilen dinleme/izleme yöntem ve tekniklerinin dinleme/izleme metni ve etkinliklerinde kullanılma durumu hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Bu doğrultuda öğretmenlerin %70,3'lük bir kısmı programda yer alan dinleme/izleme yöntem ve tekniklerinden bir bölümünün kullanıldığını dile getirmiştir. %29,7'lik bir kısım ise programda yer alan yöntem ve tekniklerin tamamının kullanıldığını dile getirmiştir.

Konu ile ilgili olarak Ö42, “Programda belirtilen yöntem ve tekniklerin tamamının dinleme metni ve etkinliklerinde kullanılması durumu söz konusu değil, belirli yöntemlerin ve tekniklerin kullanılmasına müsaade edilmektedir” şeklinde görüşlerini belirtirken Ö37, “Öğrencilere katılımsız dinleme ve not almayı özendiren bir sistem mevcut, bu durumda öğrencilerin aktif bir şekilde derslerde görüş bildirmesi ve derse katılması mümkün olmuyor” ifadesini dile getirmiştir.

3.3.10. Diğer Dil Becerilerine Yönelik Etkinliklerin Uyumu

Öğretmenlere dinleme metni ve etkinlikleri içerisinde diğer dil becerilerine yönelik etkinliklere yer verilmesi hakkındaki düşünceleri sorulduğunda %89,1'lik bir bölüm “Dil becerileri bir bütündür ve birlikte geliştirilmelidir” ilkesine bağlı kalınması gerektiğini dile getirmiştir. %10,9'luk kısım ise dinleme/izleme metni içerisinde sadece dinleme/izleme metnine ait etkinliklerin olması gerektiğinden bahsetmektedir. Ö44, “Dinleme metni ve etkinlikleri mevcut yapısı itibarıyla bütün dil becerilerine yönelik etkinlikleri kapsamaktadır. Bu durum öğrencilerin dil gelişimi için olumludur” ifadesini dile getirmiştir.

Öğretmenlerin dinleme/izleme etkinlikleri ile aynı metin içerisinde yer alan diğer dil becerilerine yönelik etkinliklerin uyumu hakkındaki görüşlerine bakıldığında %72,6'lık bir kısım söz konusu etkinliklerin konu bakımından birbiriyle uyumlu olduğunu dile getirmiştir. %27,4'lük bir kısım ise diğer dil becerilerine ait etkinliklerin konu bakımından dinleme/izleme metni ve

etkinliklerinden bağımsız olduğunu dile getirmiştir. Ö11, “Dinleme metni ve etkinliklerinin devamında yer alan diğer dil becerilerine ait etkinliklerin en azından dinleme metni ile bağdaştırılması gerektiğini düşünüyorum. Bu sayede öğrenci dinleme metninden elde ettiği bilgileri diğer dil becerileri için de uygulayarak gelişim noktasında bir kazanım elde edebilir” yorumunu yapmıştır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada beşinci ve sekizinci sınıf seviyesinde 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkçe derslerinde okutulan Türkçe ders kitapları inceleme aracı olarak kullanılmıştır. İlgili ders kitaplarında yer alan dinleme metni ve etkinlikleri Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019) `nda yer alan kazanımları yansıtılma derecesi açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgulardan yola çıkarak çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin kazanım açısından belirli bir aşamalılık göstermediği görülmektedir. Dinleme etkinliklerinin bir kısmının, programda dinleme becerisi altında verilen kazanımlarla uyummadığı tespit edilmiştir. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Bir Temmuz Gecesi” isimli metnin üçüncü ve altıncı etkinliklerinde yer alan kazanımlar deyim, atasözü ve hikâye unsurlarını buldurmaya yönelik olduğu için okuma becerisinin kazanımları ile uyumaktadır.

Beşinci sınıf seviyesinde dinleme becerisine ait bütün kazanımlar etkinliklerle eşleştirilmiştir. Ancak, belirli kazanımların diğerlerine göre ön plana çıktığı görülmektedir. “T.5.1.6. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir, T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder, T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleriyle ilgili görüş bildirir, T.5.1.12. Dinleme stratejilerini uygular ve T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder” (MEB, 2019, s. 35) kazanımları dinleme metni ve etkinlikleri içerisinde en çok tekrar eden kazanımlardır. Öğrencilerin dinlediklerine yönelik düşünme becerilerinin geliştirilmesi, soruları mantık çerçevesi içerisinde cevaplandırabilmesi, bilmediği kelimelerin anlamlarını öğrenerek kelime hazinelerini geliştirmeleri ve metnin vermek istediği mesajı kavrayabilmek açısından söz konusu kazanımlar oldukça önemlidir. Ancak öğrencilerin seviyelerine uygun olacak şekilde diğer kazanımlarında nicelik ve nitelik açısından ders kitaplarında yapılacak iyileştirmeler yoluyla öğrencilerle buluşturulması gerekmektedir. Lestari (2021, s. 177) tarafından İngilizce öğrenen öğrencilerin dinleme becerileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada her öğrencinin tıpkı kendilerine has parmak izleri olduğu gibi yine kendilerine has öğrenme tekniği olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca, söz konusu teknik kullanım becerisinin özellikle ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çeşitliliği ile ortaya çıkacağını belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme becerisine yönelik etkinliklerin öğrencilere yukarıda belirtilen şekilde bir imkân yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sekizinci sınıf seviyesine bakıldığında dinleme/izleme becerisi altında yer alan on dört kazanıma da yer verildiği görülmektedir. Söz konusu kazanımlar içerisinde “T.8.1.2. Dinledikleri/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder, T.8.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir, T.8.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini, ana duygusunu tespit eder, T.8.1.10. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüş bildirir” (MEB, 2019, s.47) kazanımları ön plana çıkmaktadır. Söz konusu kazanımlar beşinci

sınıf seviyesinde tekrar eden kazanımlarla benzerlik göstermektedir. Bu doğrultuda dinleme becerisine ait kazanımlara yönelik oluşturulan etkinliklerin herhangi bir seviye farkı gözlemlenmeden oluşturulduğu söylenebilir. Söz konusu durum ile ilgili olarak araştırmada görüş bildiren öğretmenlerin büyük bir bölümü programda yer alan kazanımların birkaçı haricinde diğer kazanımların etkinliklere yansıtılmadığını dile getirmiştir. Deniz vd., (2019, s.27) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da her kazanıma en az bir kez yer verildiği ancak bu kazanımlardan belirli olanlara daha çok ağırlık verildiği bu sebeple ders kitaplarının kazanımları yansıtma açısından yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kazanımların orantılı bir şekilde ders kitaplarına yansıtılmaması, beraberinde birtakım sorunlara da yol açmaktadır. Göçer ve Çaylı (2019, s. 471) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerden bir kısmının uygulama sırasında dinleme becerisine ait kazanımları dikkate almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dinleme becerisinin öğrencide sağlıklı gelişimi açısından kazanımların dikkate alınması oldukça önemlidir.

Dinleme/izleme metinlerinde kullanılan yöntem ve teknikler incelendiğinde beşinci ve sekizinci sınıf seviyelerinde katılımsız dinleme, katılımlı dinleme ve not almanın sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte sekizinci sınıf seviyesinde diğer seviyelerden farklı olarak empati kurarak dinlemenin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu yöntem ve teknikler seçilirken Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019)'nda belirtilen sınıf seviyelerine göre gerçekleştirilen dağılımının dikkate alınmadığı tespit edilmiştir. Süğümlü ve Yüce (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da aynı durum tespit edilmiştir.

Çalışmada konu ile ilgili olarak öğretmen görüşüne başvurulmuştur. Öğretmenlerin büyük bir kısmı Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan yöntem ve tekniklerden belirli olanların seçildiği ve diğerlerinin hiç kullanılmadığını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda programda yer alan yöntem ve tekniklerin etkili bir biçimde kullanılmadığı söylenebilir.

Dinleme stratejilerinin kullanımına yönelik olarak verilen beşinci ve sekizinci sınıf düzeyinde verilen "Dinleme stratejilerini uygular" kazanımının önemi büyüktür. Etkili bir dinleyici olabilmek için dinleme süreci öncesi, sırası ve sonrasında hangi stratejilerin kullanılacağına farkında olunması ve ona göre dinleme gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Kurudayıoğlu & Kiraz, 2020). Öğrencilere yönelik olarak strateji öğretiminin gerçekleştirilmesi için iki anahtar kavrama dikkat edilmelidir. Bunlardan biri ders kitabı, diğeri ise dersin öğretmenidir. Ders kitaplarının strateji öğretimi açısından gerekli alt yapıya sahip etkinliklerle donatılmış olması elzemdir. Bununla birlikte öğrencilerin mevcut etkinlikleri sağlıklı bir biçimde gerçekleştirebilmeleri için öğretmen rehberliği oldukça önemlidir (Bruning vd., 2014).

Yöntem ve tekniğin yanında dinleme/izleme aracı olarak kullanılan metinlerin niteliği de oldukça önemlidir. Araştırmada görüş bildiren öğretmenlerin büyük bir bölümü söz konusu araçların orta düzeyde olduğunu ve öğrencilerin var olan durumlarını geliştirmeye yönelik metinler olmadığını dile getirmiştir. Çarkıt (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ders kitapları hakkında görüş bildiren öğretmenlerin dinleme/izleme becerisine yönelik kullanılan metinlerin büyük bir kısmını öğrencilerin anlamakta zorlandıklarını dile getirmiştir. Öğrenci seviyesinin göz ardı edildiği belirtilmiştir.

Metin türlerinin dağılımının da ele alındığı çalışmada beşinci sınıf seviyesinde iki hikâye edici metin tespit edilirken dört bilgilendirici metin ve iki şiir metni tespit edilmiştir. Bununla birlikte

sekizinci sınıf seviyesinde hikâye edici metinler ile bilgilendirici metinlere dörder defa yer verildiği tespit edilmiştir. Şiir türüne yönelik herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Çalışmada uygulanan görüşme formuna yanıt veren öğretmenlerin büyük bir bölümünün beşinci sınıf seviyesinde hikâye edici metinlere yer verilmesi gerektiği ve sekizinci sınıf seviyesinde bütün metin türlerine aynı oranda yer verilmesi gerektiği görüşünü benimsedikleri hâlihazırda bilinmektedir. Ancak elde edilen bulgular, özellikle beşinci sınıf seviyesinde, metin türü dağılımının öğretmenlerin görüşlerine uymadığını ortaya koymaktadır.

Göçer ve Çaylı (2019, s.472) tarafından gerçekleştirilen çalışmada hikâye edici metinlerin dinleme becerisinin gelişiminde oldukça etkili olduğu görüşü ortaya konmuştur. Yıldırım vd, (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırma bu sonucu desteklemektedir. Diakidoy vd., (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da hikâye edici metinlerin genel olarak açıklayıcı metinlere göre daha kolay anlaşıldığı ve öğrencilerin anlama becerilerini daha hızlı geliştirdiği sonucu dikkat çekmektedir. Söz konusu durumda inceleme nesnesi olarak ele alınan beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler içerisinde hikâye edici metin türüne gerekli ağırlığın verilmesi önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Sekizinci sınıf seviyesinde ise şiir türüne hiç yer verilmemesi, hikâye edici metinlere daha çok yer verilmesi, bilgilendirici metinlerin sayısının az tutulması durumu mevcuttur. Konuyla ilgili olarak araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü sekizinci sınıf seviyesinde metin türlerine aynı oranda yer verilmesi yönünde görüş bildirmiştir. Bu noktada öğretmenlerin görüşleri ile ilgili araştırmanın bulguları uyuşmamaktadır. Beşinci sınıf seviyesinden itibaren ilerleyen kademelerde diğer metin türlerine yer verilmesi ve özellikle bilgilendirici metinlerin yer aldığı içeriklerin oluşturulması oldukça önemlidir (Göçer & Çaylı, 2019, s. 472).

Araştırmada dinleme/izleme metinleri arasında daha çok dinleme kısmına önem verildiği de tespit edilmiştir. İzleme metinleri görsellik ve diğer duyu organlarının işin içine girmesi açısından öğrencilere o ders ve konu ile ilgili daha fazla deneyim yaşatacaktır. Bu sebeple dinleme/izleme metinleri içerisinde izleme kısmına biraz daha ağırlık verilmesi gerekmektedir. Kemiksiz (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da benzer durum tespiti gerçekleştirilmiştir.

Dinleme metni ve etkinliklerinin aynı metnin altında yer alan diğer dil becerilerine ait etkinliklerle uyumu açısından incelendiğinde aralarında bir uyumun olmadığı ve etkinliklerin birbirinden bağımsız olarak oluşturulduğu görülmektedir. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Paylaşalım" isimli metinde yer alan beşinci etkinlik dinleme metninden bağımsız okuma parçası olarak verildiği tespit edilmiştir. Bu şekilde birbirinden bağımsız olarak hazırlanan etkinlikler "Dil becerileri bir bütündür, birlikte geliştirilmelidir" ilkesine aykırı bir durum oluşturmaktadır. Durum ile ilgili olarak öğretmen görüşüne başvurulduğunda benzer durum ile karşılaşmıştır. Öğretmenlerin büyük bir bölümü dinleme/izleme metni ve etkinlikleri içerisinde yer alan diğer dil becerilerine ait etkinliklerin dinleme/izleme metni ve etkinliğinin konusu ile uyumlu olmadığı ve bağımsız olarak yer aldığını belirtmişlerdir. Söz konusu durum Arı (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da ayrıca ortaya konmuştur. Beceri alanlarının farklı yaklaşımlarla ele alınması; ortak terim kullanılmaması, tür sınıfı ile türün ayrı terimlerle ifade edilmesi, ders kitaplarına yansımıştır.

Ders kitabında yer alan metinler çocukların ilgileri ve gereksinimleri dikkate alınarak seçilmelidir. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyalarını olumlu etkileyerek onların gelişimlerine katkı sağlamalıdır (Sever, 2013, s. 20). Ancak Meydan (2021) ders kitaplarında yer alan metinlerin sınıf seviyesine uygun şekilde, belirli standarta göre oluşturulmadığını tespit etmiştir. Beşinci ve sekizinci sınıf seviyelerinde yer alan dinleme/izleme metinleri metin türü açısından incelendiğinde beşinci sınıf seviyesinde “hikâye, anı, şiir, biyografi, günlük, fabl” türlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Söz konusu metin türleri arasında şiir ve biyografiye ikişer defa yer verilirken diğer metin türlerine daha az yer verilmiştir. Sınıf seviyesi dikkate alındığında hikâye ve fablın diğer metin türlerine göre ön plana çıkması beklenirken biyografi ile şiir metin türünün ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Metin türleriyle ilgili olarak çalışmada öğretmenlerin belirttiği görüşlere bakıldığında metinler seçilirken öğrenci seviyesinin gözetilmesi gerektiği, beşinci sınıf seviyesinde hikâye edici metinlerin ön plana çıkarılması gerektiği dile getirilmiştir.

Sekizinci sınıf seviyesinde yer alan dinleme metinleri tür açısından incelendiğinde “makale, hikâye, otobiyografi, roman, anı, fabl” türlerine yer verildiği görülmektedir. Bu noktada şiir türünün ihmal edildiği görülmektedir. Kılıç (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada metin türlerinin dağılımı noktasında bir standartın olmadığı ve yayınevlerinin yayın politikasına bağlı kalındığı dile getirilmiştir. “Türlerin dağılımının kitaplarda farklılık oluşturması kitapları okuyan öğrenciler arasında farklı türlerle karşılaşmaları açısından dengesizlik oluşturmaktadır. Amaç kitaplara çok farklı sayıda tür koymak değil belli bir türü öğrencilere en iyi şekilde öğretmek olmalıdır.” (Solak & Yaylı, 2009, s. 451).

Sekizinci sınıf seviyesinde “şiir” türüne yer verilmemesi öğrencilerde dil açısından estetik haz kazandırma noktasında ders kitaplarının yetersiz kalmasına neden olduğu da dile getirilmiştir. Kılıç ve Erkal (2021)ın gerçekleştirdiği çalışmada şiir metin türü sekizinci sınıf seviyesi öğrencilerinin seçiciliğini ve yaratıcılığını artırabilecek bir metin türü olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca ilgili çalışmada görüş bildiren öğretmenlerin büyük bir bölümü sekizinci sınıf seviyesindeki ders kitabında bütün metin türlerine aynı oranda yer verilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

2021-2022 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Anıttepe Yayıncılık), 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Millî Eğitim Bakanlığı) dinleme metni ve etkinliklerinin incelenmesiyle elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Bulgular ışığında ulaşılan sonuçlara ait öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019)nda yer alan ilgili sınıf seviyesindeki kazanımların tamamı ders kitabında yer alan dinleme/izleme metni ve etkinliklerine “ölçülü” bir biçimde seviye gözetilerek yansıtılmalıdır.
- Dinleme/izleme metinleri içerisinde en az dinleme kadar izleme metinlerine de yer verilmelidir.
- Ders kitabında hikâye edici metinlere, bilgilendirici metinlere ve şiire sınıf seviyesi dikkate alınarak yer verilmelidir.
- Öğrenci seviyesine uygun metinler seçilmelidir.

- Dinleme/izleme metni ve bu metne ait dinleme becerisi etkinlikleriyle birlikte diğer dil becerilerine ait etkinlikler konu bakımından birbirleriyle uyumlu olmalıdır.
- Dinleme/izleme metinlerinin ses ve görsel unsurlar açısından niteliğine dikkat edilmelidir.
- Okuma metni ve alt sorularının yanında metinle konu bakımından uyumlu en az bir dinleme/izleme etkinliğine de yer verilmesi gerekmektedir.
- Sınıf seviyesi dikkate alınarak programda yer alan uygun dinleme yöntem ve tekniklerine yer verilmelidir.
- Dinleme/izleme metinlerinin uzunluğu sınıf seviyesi de dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.
- Öğrencilerin dinleme stratejilerini kullanma becerilerini geliştirecek etkinliklere yer verilmelidir.

Eğitim hayatının yanında insanların günlük yaşamda en çok kullandıkları beceri dinleme becerisidir. İletişimin temelini oluşturan dinleme becerisi ne kadar gelişirse diğer dil becerilerinin de gelişimi aynı düzeyde hızlı ve etkili olacaktır. Bu noktada dinleme becerisine olan bakış açısının değiştirilmesi gerekmektedir. “İhmal edilen beceri” olarak nitelendirilen dinleme becerisinin hem ailede hem de okul çatısı altında geliştirilebilmesi için buna ihtiyaç vardır. Ders kitaplarının bu ihtiyaç doğrultusunda yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda güncellenmesi önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Anderson, H., A. (1960). *Teaching the art of listening, perspectives on English*. Appleton- Century-Crofts, Inc.
- Arı, G. (2011). Türkçe (6, 7, 8. Sınıf) ders kitaplarındaki okuma ve dinleme/izleme metinleri ile yazma görevleri arasındaki tür uyumu. *Electronic Turkish Studies*, 6(3), 489-511.
- Baran, Ç., Ş. & Diren, E. (2022). *Beşinci sınıf Türkçe ders kitabı*. Anıtepe Yayıncılık.
- Bayram, B. (2019). Türkçe öğretmenlerinin sınıf içi dinleme eğitimi uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 57-80.
- Bostancı, E. B., & Ceran, D. (2015). Seçici dinleme yönteminin 6. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisine etkisi. *Journal of International Social Research*, 8(41), 909-919.
- Brunning, R., H., Schraw, G., J., & Norby, M., M., (2014). *Bilişsel psikoloji ve öğretim*. Nobel Yayıncılık.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ceyran, K. O. & Erdem, M. D. (2016). *Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme becerisine yönelik görüşlerinin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Cihangir, Ç., Z. (2011). *Kişilerarası iletişimde dinleme becerisi*. Nobel Yayıncılık.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage.
- Çarkıt, C. (2019). 2018 Türkçe dersi öğretim programı bağlamında hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(17), 22-34.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. MEB Basımevi.
- Demirel, Ö. & Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deniz, K., Tarakçı, R. & Karagöl, E. (2019). Dinleme/izleme kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 18-32.
- Diakidoy, I., A., Stylianou, N., P., Karefillidou, C., & Papageorgiou, P. (2005). The relationship between listening and reading comprehension of different types of text at increasing grade levels. *Reading Psychology*, 26(1), 55-80
- Doğan, Y. (2014) *Dinleme eğitimi*. Pegem Akademi.
- Doğan, Y. (2008). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerisini geliştirmede etkinlik temelli çalışmaların etkililiği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 261-286.
- Eselioğlu, H., Sıdika, S., & Yücel, A. (2022). *Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Göçer, A. & Çaylı, C. (2019). Ortaokul Türkçe derslerinde dinleme becerisinin gelişimine yönelik öğretmen uygulamaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(3), 456-476.
- Hampleman, R. (1958). Comprasion of listening and reading comprehension ability of 4th and 6th grade pupils. *Elementary English*, XXXI, 49-53
- Johnson, O. K. (1951). The effect of classroom training upon listening comprehension. *The Journal of Communication*, I, 57-62.
- Karabacak, E. (2014). *Seçici dinleme eğitiminin 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisi üzerindeki etkisi*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. & Uzun, O. (2019). Seçici dinleme stratejisi öğretimi ile 5.sınıf öğrencilerinin not alma ve özetleme becerilerinin geliştirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(1), 9-30.
- Kemiksiz, Ö. (2015). Türkçe öğretiminde eleştirel dinleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 299-316.

- Kılıç, F. & Erkal, M. (2021). Ortaokul (5-6-7-8) Türkçe dersi öğretim programları dinleme/izleme kazanımları (2006-2015-2019) ve metin - strateji ilişkisinin incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 1-25.
- Kılıç, F. (2021) Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin metin türleri açısından incelenmesi. *TURAN-SAM*, 51, 241-251.
- Kurudayıoğlu, M., & Kana, F.(2013). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme becerisi ve dinleme eğitimi özyeterlik algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 245-258.
- Kurudayıoğlu, M. & Kiraz, B. (2020). Dinleme stratejileri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 386-409.
- Kurudayıoğlu, M. & Yaşar, F. Ö. (2014). 6. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinin dinleme yöntem ve teknikleri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1), 100-103.
- Lestari, W., I. (2021). Teaching listening and speaking skills online. *Best Practices and Research in ELT Classrooms*, 173-180.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (1-8.sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Merriam, B., S. (2018). *Nitel araştırma - qualitative research: a guide to design and implementation*. Nobel Yayıncılık.
- Meydan, E. (2021). Ortaokul (5, 6, 7, 8) Türkçe ders kitaplarındaki edebi metinlerin değerler eğitimi açısından yeterliliği üzerine bir inceleme, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 23-36.
- Özbay, M. (2000). *İlköğretim okulu öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri-alan araştırması*. Bizim Büro Basımevi.
- Özbay, M. (2005). *Bir dil becerisi olarak dinleme eğitimi*. Akçağ Yayıncılık.
- Özbay, M. & Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 7(1), 87-97.
- Özden., M., & Durdu, L. (2016). *Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. Tudem Yayıncılık.
- Solak, M. & Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 444-453.
- Süğümlü, Ü. & Yüce, S. N. (2020). Dinleme/izleme stratejilerine yönelik karşılaştırmalı bir çalışma: program ve ders kitapları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 202-215.
- T.C. Resmî Gazete. *İlköğretim ve eğitim kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun*. 11.04.2012. Sayı: 28261. Başbakanlık Basımevi
- TDK (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu.

- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. IDS Practice Papers.
- Wacker, K. G. & Hawkins, K. (1996). Curricula comparison for classes in listening. *International Journal of Listening*, (10), 14-28.
- Yalçın, A. (2012). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, F., & Er, O. (2013). Türkçe dersi öğretim programı dinleme/izleme alanı amaç ve kazanımlar boyutunun öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *International Journal of Turkish Literature Culture Education*, 2(2), 231-250.
- Yıldırım, K., Yıldız, M., Ateş, S., & Rasinski, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf Türk öğrencilerinin metin türlerine göre okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1855-1891.